

Hz. Peygamber'in Şemâil-i Şerîfi: Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri

Ömer Elbeyli* Kamer Elbeyli**

Öz

Şemâil kitapları, Hz. Peygamber'in hayatını her yönüyle örnek edinme gayesine yardımcı olan eserler içerisinde önemli bir yere sahiptir. İslam ilim geleneğinde birçok farklı metotta şemâil eserleri kaleme almışlardır. Anadolu insanının gönlüne taht kurmuş güzide âlim ve âriflerinden olan Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri (ö. 1038/1628) de şemâil türünde bir eser kaleme almıştır. Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri'nin, Osmanlı edebiyatı ve tasavvuf düşüncesinde önemli bir yeri olması, söz konusu eserine ayrı bir önem atfetmektedir. Kendisi de bir Ehl-i beyt mensubu olan Hüdâyî Hazretleri, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) duyduğu derin muhabbetini birçok eserinde farklı açılardan ele almıştır. Bu eserlerin en başında gelen şemâil-i şerifi, üzerinde titizlikle durulmayı gerektiren önemli bir eserdir.

Eser, Ehl-i beyti, Resullah'a atıf yapılan rivayetleri Türkçe açıklamaktadır. Sonrasında alanda yazılmış muteber kitaplardan alıntılarının bulunduğu, Türkçe olarak kaleme alınmış uzun bir bölüm vardır. Eser, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yüce ahlakuna dair İmam-ı Nevevî'nin (ö. 676/1277) *Tezhibü'l-esmâ ve'l-lugât* adlı eserinden Arapça bir alıntı ve yine Arapça kısa kronolojik siyer başlıklarını içermektedir. Bu çalışma, Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri'nin hayatı ve eserleri hakkında kısa bilgiler vererek *Şemâil-i Şerîf* adlı kıymetli eserini günümüz siyer literatürüne kazandırmayı hedeflemektedir. Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri'nin şemâilinin tespit edebildiğimiz kadarıyla burada neşrini yaptığımız tek bir nüshası günümüze ulaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: Azîz Mahmûd Hüdâyî Hz., şemâil-i şerife, Osmanlı Devleti.

* Dr. Öğretim Görevlisi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi, omar.kalhussien@marmara.edu.tr ORCID: 0000-0003-4154-148X

** Doktora Öğrencisi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, İslam Hukuku, kamercoşgun@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3562-1478

The Sublime Qualities of Muhammad (Shamā'il Muhammadiyah): Aziz Mahmud Hudai

Abstract

The books of The Sublime Qualities of Muhammad peace be upon Him (Shamā'il Muhammadiyah) have a principal place in learning and interacting with the life of the Prophet Peace be upon Him in all its aspects. It is clear that the authorship of many books of Shamā'il have different styles in the Islamic scientific heritage. The famous Ottoman scholar Aziz Mahmud Hudai (may Allah have mercy on him) is one of the many scholars who contributed to authoring the books of Shamā'il. The fact that Sayyid Aziz Hudai is one of the most accomplished and famous writers in the field of literature gives additional support to the importance to this work.

Sayyid Aziz Hudai, who is reported to be of the offspring of The Messenger of Allah peace be upon Him, has many books in which he explores the life of the Master of mankind Muhammad peace be upon Him from various aspects that express his deep love for him. This manuscript that is in your hands deserves the most care and attention for various reasons. It is a synthesis of the noble lineage and the deep love of the owner of this Shamā'il with the highest literary prowess of the Ottoman Empire.

The author begins by first recounting the various narrations of the Shamā'il Muhammadiyah as narrated by the people of His blessed household Peace be upon them all, with commentary and explanation of in the margins in a most beautiful and poetic literary style. He then begins to recount Shamā'il Muhammadiyah in the Turkish language quoted from other works. Next, he quotes (in Arabic) a section from the book Tahdhib al-Asma wal-Lughat by the celebrated Scholar Imam Nawawi regarding the Beautiful Characteristic of The Prophet peace be upon him. In conclusion, he chronicles the history of The Prophet peace be upon him arranged on the years of the Prophet's migration.

This article aims to publish this rare and unique manuscript with a brief biography of its author due to its importance in the field of the Shamā'il Muhammadiyah

Key words: Aziz Mahmud Hudai, Al-Shamael, Ahl Al-Bayt, The Ottoman Empire.

رسالة شمائل النبوة الأحمديّة الحمدية لحضرة الشيخ السيد عزيز محمود هدايي

الملخص

إن كتب الشمائل الحمدية لها مكانة مهمة في تناول حياة النبي ﷺ من جميع جوانبها والتأسي بها. وإننا نلاحظ تأليف كتب شمائل عديدة في أساليب مختلفة في التراث العلمي الإسلامي، والعالم الرباني العثماني الشهير عزيز محمود هدايي الأسكداري هو من العلماء الذين أسهموا في تأليف كتب الشمائل الشريفة. وإن كون السيد عزيز محمود الأسكداري من البارعين والمشاهير في مجال الأدب يضفي أهمية أخرى لشمائله، وإن للمؤلف العزيز -الذي ينتسب لأهل بيت رسول الله ﷺ- مؤلفات عدة يتناول فيها حياة سيد البشر محمد ﷺ من جوانب مختلفة تنم عن حبه العميق له عليه الصلاة والسلام.

إن هذا المخطوط الذي بين يديكم يستحق من العناية والاهتمام أشدهما، لما يحتويه من الدرر والأسباب شتى، إنه جمع النسب الشريف والحب العميق لصاحب الشمائل العظيمة المشهودة مع قمة ما وصل إليه الأسلوب الأدبي العثماني. يذكر المؤلف روايات الشمائل الشريفة مقدماً تلك المروية عن أهل بيته ﷺ مع شرح لغريب ألفاظها في الحواشي بأسلوب أدبي مؤدب أخاذ، ثم يتناول مطولاً ذكر شمائله ﷺ باللغة التركية مقتبساً من مؤلفات معتبرة، ثم يقتبس من كتاب تهذيب الأسماء واللغات للإمام النووي فصلاً في أخلاقه عليه الصلاة والسلام باللغة العربية، وأخيراً يذكر أحداث السيرة مرتبة على سنوات الهجرة النبوية على صاحبها أفضل الصلاة وأتم التسليم. وإن هذا المقال يهدف إلى نشر هذا المخطوط العزيز ذو النسخة الوحيدة لمهتمها بعد التطرق باختصار على حياة المؤلف وكتبه والدارسة عن مضمونه.

الكلمات المفتاحية: محمود هدايي الأسكداري، الشمائل، أهل البيت، الدولة العثمانية.

I. Giriş

Müellif ve Eser Hakkında Bilgiler

A. Müellif ve Eserleri

Hz. Peygamber neslinden gelen Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri Şereflikoçhisar'da 948'de (1541) doğmuştur. İlk eğitimini Sivrihisar'da aldıktan sonra İstanbul'da Küçük Ayasofya Medresesi'nde Nâzırzâde Ramazan Efendi'nin önce talebeliğini daha sonra müdliğini yapmıştır. Tahsil yıllarında Küçük Ayasofya'da Halvetiyye tarikatı şeyhi Nûreddinzâde Muslihuddin Efendi'ye intisap etmiştir. Hocası Nâzırzâde'yle Mısır ve Şam'da bulunmuştur. Halvetîlik yoluna Mısır'da da devam etmiştir. 1573'te Bursa müderrislik ve kadı naipliği yaparken Hocası Nâzırzâde'nin vefatı sonrası bu görevlerinden istifa edip Muhyiddin Üftâde'ye intisap edip seyrüsülûkünü tamamlamıştır. Kısa süre memleketi Sivrihisar, Trakya ve Balkanlar'dan sonra Küçük Ayasofya Camii Tekkesi'nde sekiz yıl irşad faaliyetinde bulunmuştur. İstanbul'un farklı camilerinde vaaz, tefsir ve hadis dersleri vermiştir. Üsküdar Hüdâyî Dergâhı'nı 1595'te kurmuştur. Safer 1038'de (Ekim 1628) vefat etmiştir. Altısı kız on bir çocuğu olmuştur. Nesli, kızları Ümmügülsüm (ö. 1641), Zeyneb (ö. 1642) ve Fatma Zehrâ (ö. 1675) dan devam etmiştir.¹

Üsküdar'daki Dergâhı'nda padişahlara kadar toplumun her kesiminden insanları irşad etmiş tesirli nasihatlerde bulunmuştur. Dergâhına intisap edenler arasında Hoca Sâdeddin Efendi, Şeyhülislâm Hoca-zâde Esad Efendi ve Nev'îzâde Atâî gibi âlimler de vardır. Arkasında altmışa yakın halife ve otuz kadar eser bırakan Azîz Mahmûd Hüdâyî, İslam ve Peygamber nurunu Anadolu'dan Balkanlar'a geniş bir coğrafyayı taşımıştır. İlim, irfan ve hayrat mirası yüzyıllarca devam etmiştir. Eserleri, şiirleri insanlar tarafından sevilip benimsenmiştir. Yûnus tarzındaki şiirleri dilden dile nakledilip bestelenmiştir.²

¹ Hasan Kamil Yılmaz, *Azîz Mahmûd Hüdâyî ve celvetiyye tarikatı*, Erkam Yayınları, İstanbul: 1990; 38-53. H. Kamil Yılmaz, "Azîz Mahmûd Hüdâyî" *DİA İslam Ansiklopedisi*, IV, 338-340. Bursalı Mehmet Tahir, Osmanlı müellifleri, Matba-i 'Amire, İstanbul: 1333, I, 185-188. Kemaleddin Şenocak, Seyyid Aziz Mahmud Hüdâyî (k.s.) (hayatı-menakıbı ve eserleri), İslam Neşriyatı, İstanbul: 1970, s. 9-16. Mehmet Gülşen, *Azîz Mahmud Hüdâî*, Gayret Kitabevi, İstanbul: 1951, 2-4.

² H. Kamil Yılmaz, *Azîz Mahmûd Hüdâyî ve celvetiyye tarikatı*, 54-74. H. Kamil Yılmaz, "Azîz Mahmûd Hüdâyî" *DİA İslam Ansiklopedisi*, IV, 338-340.

Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretlerinin birçok eseri, Hiz. Peygamber ve Ehl-i beyt sevgisi hakkındadır. Hüdâyî Hazretlerinin, Arapça kaleme aldığı Hiz. Peygamber'e (a.s.) dair eserlerinin bazıları Őunlardır. 1- *Hulâsatü'l-ahbâr fi ahvâli'n-nebiyyi'l-muhtâr*; hakikat-i Muhammediyye ve nur-ı Muhammedî gibi konuları ele alan bir eserdir. 2- *Habbetü'l-mahabbe*. Allah, Peygamber ve Ehl-i beyt sevgisini anlatan küçük bir risâledir. Muhabbetin mertebelerinden bahsetmektedir. Bu eser Derviş Mehmed el-Konevî tarafından Őerhedilmiştir. Ayrıca Ahmed Remzi Mevlevî tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir. 3- *Ahvâlu'n-Nebiyyi'l-Muhtâr aleyhi Salevâtullahi'l-Meliki'l-Cebbâr*. Dört bâbdan müteŐekkildir. Bunlardan birinci bâb, neş'et-i rûhâniyye, ikinci bâb, neş'et-i unsuriyye'ye, üçüncü bâb mirâc'a, dördüncü bâb Peygamberimiz'in mu'cizelerine dâirdir. 4- *Mi'râciyye*. Mi'rac hadisesini âyet ve hadislerin ışıĒı altında anlatan bir risâledir. 5- *et-Tarîkatü'l-Muhammediyye vesîle ilâ's-seâdeti's-sermediyye*. Cenâb-ı Peygamber'in (s.a.v.) "Beni Rabb'im terbiye etti de benim terbiyem ne güzel oldu." hadîs-i Őerîfinin ışıĒı altında sülûkü anlatan bu birkaç varaklık bir risâledir.³ Türkçe yazdığı divanda ve birçok Őiirinde Hiz. Peygamber'e medhiyeler yazmıştır. En meşhur beyitlerinden bazıları Őunlardır:⁴

Kudûmun rahmet ü zevk ü safâdır yâ Rasûlallâh / Zuhûrun derd-i uŐŐâka devâdır yâ Rasûlallâh

Nebî idin dahî Âdem dururken mâ-vü tîn içre / İmâm-ı enbiyâ olsan revâdır yâ Rasûlallâh

Kemâl-i zümre-i kümmel senin nûrunla olmuştur / Vücûdun mazhar-ı tâmm-ı Hudâdır yâ Rasûlallâh

Hüdâyî'ye Őefâat kıl eĒer zâhir eĒer bâtın / Kapuna intisâb etmiş gedâdır yâ Rasûlallâh

B. Eserin Tanıtımı ve Müellifine Nisbeti

Risâle-i Şemâilü'n-Nübüvveti'l-Ahmediyyeti'l-Muhammediyye adlı eser, tek nüŐha olarak günümüze gelmiştir. ÜŐkürdar SelimaĒa Kütüphanesi'nde Hüdâyî koleksiyonu içinde 275 nolu kayıтта mevcuttur. Eser orta boy 32 varaktan ibarettir. Eserin son sayfasında "Kütüphane-i Pîr Hazreti Hüdâyî" yazan bir kaŐe bulunmaktadır. Eserin

³ H. Kamil Yılmaz, *Aziz Mahmûd Hüdâyî ve celvetiye tarikati*, 103-120.

⁴ Azîz Mahmûd Hüdâyî, *Divân-ı İllâhiyât*, hzr. Mustafa Tatçı-Musa Yıldız, ÜŐkürdar Araştırmalar Merkezi, İstanbul 2005, 73-75.

müstensihi Bahriye mektubu kalemi Fahrî Hafız Osman Efendi'dir. İstinsah tarihi 15 Şaban 1334/17 Haziran 1916'dır.⁵

Risâle-i Şemâilü'n-Nübüvveti'l-Ahmediyyeti'l-Muhammediyye adlı eserin zahriyesinde Müellifin ismi Hazretü'ş-Şeyh es-Seyyîd Azîz Mahmûd Hüdâyî olarak yazmaktadır. Daha önce Azîz Mahmûd Hüdâyî Hz. hakkında yapılan ilmi çalışmalarda kitabın kendisine ait olduğu vurgulanmıştır. Eserin girişinde hadis rivayetlerinin Arapça naklinden sonra sayfanın kenarına Türkçe şerhini yazmak Hüdâyî Hz.'nin eserlerinde görülen bir usuptur. Müellif eserin "21a" sayfasında Şeyhi Nûreddinzâde'nin (ö. 981/1574) ismini açıkça söyleyerek, *Şerhu'l-Vâridât* adlı eseri eserinden alıntı yaptığını ifade eder. Yine Nûreddinzâde'ye "Şeyhim Şeyh İbn Nureddin Nurullah" demiştir. Küçükayasofya zaviyesi şeyhi Nûreddinzâde'nin Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri'nin şeyhi olduğu malumdur.

Eserin birinci zahriyesinde on iki imam hürmetine hayırlı başlangıç duası içeren Farsça bir dörtlük vardır. Şiirin anlamı şu şekildedir:

"Yâ Rab; bu kutlu seferde ihsan et bana,

Binlerce nusret (ve) mutluluk, binlerce feth ve zafer,

Üç Muhammed hürmeti, dört 'Ali hakkı için,

İki Hasan ve Hüseyin, Mûsâ ve Cafer hakkı için."⁶

1-İmam-ı Ali (r.a.) 2-İmam-ı Hasan-ı Müctebâ (r.a.) 3-İmam-ı Hüseyin şehid-i Kerbelâ (r.a.) 4-İmam-ı Ali Zeynülabidin (r.a.) 5-İmam-ı Muhammed Bâkır (r.a.) 6-Ca'fer es-Sâdık (r.a.) 7-İmam-ı Musâ el-Kâzım (r.a.) 8-İmam-ı Ali Rizâ (r.a.) 9-İmam-ı Muhammed Takî (r.a.) 10- İmam-ı Ali Nakî (r.a.) 11-İmam-ı Hasan Askerî (r.a.) 12- İmam-ı Muhammed Mehdî (r.a.)⁷

A. Eserin Kaleme Alınma Sebebi

Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri, Hz. Ali rivayetini kaleme alma sebebini Hz. Fâtıma'nın Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vefat edeceğini haber

15 Şeban 1334. بحرية مکتوب قلمي فخري حافظ عثمان افندي طرفيدان کتبخانه حضرت هدايي به اهدا قلندشدر⁵

بده مرا تو خدايا درين حجسته سفر/ هزار نصرت شادي هزار فتح و ظفر / بخرمت سه محمد بحق چار علي/ بدو حسن بحسين و موسى وجعفر⁶

1-İmam علي رضي الله وكره الله وجهه 2-İmam حسن مجتبي رضي الله عنه 3-İmam حسين شهيد كربلا رضي الله عنه 4-İmam علي زين العابدين رضي الله عنه 7
5-İmam محمد باقر رضي الله عنه 6-İmam جعفر الصادق رضي الله عنه 7-İmam موسى الكاظم رضي الله عنه 8-İmam علي رضا رضي الله عنه 9-İmam
محمد نقی رضي الله عنه 10-İmam علي نقی رضي الله عنه 11-İmam حسن عسکري رضي الله عنه 12-İmam محمد مهدي رضي الله عنه.

vermesi üzerine duyduğu derin üzüntü olarak aktarmaktadır.⁸ Rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.v.), hayatta kalan biricik kızının üzülmemesi için Hz. Ali'yi (r.a.) çağırıp hilye-yi şerîfini yazdırmıştır.

Şemâil türündeki eserler için, her zaman ve mekânda bütün Müslümanlara örnek olan Efendimiz'in (s.a.v.) pratik hayatının kitabı olduğunu söylemek mümkündür. Bu kitaplar vesilesiyle Müslümanlar, Efendimiz'in (s.a.v.) bireysel ve toplumsal hayatı, adetleri, meclisleri, davranışları kısaca her işlerinde onun örnekliliğini görme imkânı bulmaktadır. Süfyan b. Uyeyne'ye göre, şemâil-i şerif ile Efendimizin ahlakına ve amelî (pratik) Kur'an olan hayatına vakıf olmak mümkündür. Müminler, Hz. Peygamber şemâil-i şerifleri ile amellerine büyük bir terazi elde etmektedir. İbn Uyeyne, bu teraziye uyan amellere dikkat edilmesinin gerekliliği üzerinde durmuş, söz konusu amellere uymayanların ise batıla uyduklarını ifade etmiştir.⁹

B. Eserde İstifade Edilen Kaynaklar

Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri eserinde muhtelif kitaplara atıflar yapmaktadır. Atıf yaptığı eserin adını da nakilden önce açık ve net bir şekilde belirtmiştir. Bu kitapları şöyle sıralayabiliriz:

Tehzîbu'l-Esmâ; Müellif, Efendimiz'in (a.s.) şemâilini anlatırken İmam Nevevî'nin *Tehzîbu'l-Esmâ* isimli eserine atıfla, O'nun yüce ahlakından da bahsetmiştir. Yine tamamını aynı eserden aldığı risâlenin son bölümünde Efendimiz'in (a.s.) ahlakını anlattığı müstakil bir bölüm de vardır.¹⁰ Şemâil kitabının son sayfalarını İmâm Nevevî'nin adı geçen eserinden alıntı yaparak tamamlamıştır.¹¹ Atıf yapılan eserin tam adı *Tehzîbü'l-esmâ' ve'l-lugât*'dir. İmam Nevevî bu eserini muhtelif eserlerde geçen nâdir kelimeleri, ıstılah ve fikhî lafızları açıklamak üzere kaleme almıştır. *Tehzîb*'te isimler alfabetik olarak sıralanmıştır.¹²

Tefsîr-i Tezkîr; Müellif bu esere, çeşitli kıssaların anlatıldığı beş farklı yerde atıfta bulunmuştur. *Tefsîr-i Tezkîr* adındaki esere dair bir bilgi tespit edilememiştir.

⁸ Azîz Mahmûd Hüdâyî'nin zikrettiği bu rivayet, sahih kaynaklarda bulunamamıştır.

⁹ İmam Ebû İsa Muhammed b. İsa Tirmizî, *eş-Şemâilü'n-Muhammediyye*, (Thk.Muhammed Avvâme), Daru'l-Yusr, Beyrut 2007, s.5-6.

¹⁰ Hz. Hüdâyî, *Şemâil*, 25b.

¹¹ Hz. Hüdâyî, *Şemâil*, 28a.

¹² M. Yaşar Kandemir, "Nevevî", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/nevevi> (11.07.2019).

Târîh-i Cevher-i Ulûm; Müellif, *Târîh-i cevher-i ulûm*'dan Âdem'in (a.s.) kıssasını nakletmiştir. Bu esere dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Kitâb-ı Şifâ; Efendimiz'in (s.a.v.) sıfatlarına dair bilgilerin yer aldığı kıssaları bu kitaptan rivayet etmiştir. Müellifi Kâdî İyâz (ö. 544/1149) olan bu eserin tam adı *Kitâbü'ş-şifâ bi-ta'rîfi'l-hukûki'l-Mustafâ*'dır. Hz. Peygamber'in yüce kişiliği, özellikleri ve ona saygısız davrananlara uygulanacak ceza konuları ele alınmıştır.¹³

Şevâhidü'n-Nübüvve; Müellif, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in doğumu ve vücudunun özelliklerine dair rivayetlerde bu esere de atıfta bulunmuştur. Tam adı *Şevâhidü'n-nübüvve li-takviyeti ehli'l-fütüvve* olan eserin müellifi Abdurrahmân-ı Câmî'dir (ö.898/1492). Hz. Peygamber'in diğer peygamberlerden üstün oluşu, doğumunda yaşanan mucizeler, Fil vakası gibi konular *Şevâhidü'n-Nübüvve*'de ele alınmıştır.¹⁴

Vâridât; Kitabın Aziz Mahmûd Hüdâyî Hazretlerine nisbeti başlığı altında bahsedildiği üzere müellif, bu kitaba atıfta bulunur. Halvetî-Cemâlî şeyhi Nûreddinzâde (ö.981/1574)'nin kaleme aldığı eserin tam adı *Şerhu'l-Vâridât (Risâle fi izâhi ma vaqa'a fi's-sırri'llezî ebânehü Mahmûd es-Simâvî)*'dir. Nûreddinzâde Bedreddin Simâvî'nin eserini tenkit için bu şerhi yazmıştır.¹⁵

C. Eserde Takip Edilen Metod

Aziz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri bu kitapta şemâil'in ele alınması açısından; İmam Tirmizî'nin hadis kitabı usulübu, tasavvufî yaklaşım usulübu ve edebî usulübu olmak üzere üç farklı metodu kullanmıştır. Eserine muhaddis metodu ile başlamış, sonrasında ise edebî ve tasavvufî metotları bariz şekilde kullanmıştır. Aziz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri, klasik şemâil yazım metodunu hadis rivayetleriyle esere başlayarak uygulamıştır. Ancak İmam-ı Tirmizî *Şemâil*'ine Hz. Enes'ten iki rivayetle başlarken, Aziz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri, Hz. Ali'den iki, Hz. Hasan ve Hz. Enes b. Malik'ten birer rivayetle başlamıştır. Kendisi de Hz. Peygamber Ehl-i beyt'ine mensup olan Aziz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri, şemâil-i şerifin yazılma sebebini Hz. Fâtıma'nın ayrılık acısını azaltmak olarak zikretmiş ve Ehl-i beyt'in rivayetlerini başa almıştır. Aziz

¹³ M. Yaşar Kandemir, "Kâdî İyâz", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kadi-iyaz> (20.10.2020).

¹⁴ Mustafa Öz, "Şevâhidü'n-Nübüvve", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sevahidun-nubuvve--molla-cami> (20.10.2020).

¹⁵ Reşat Öngören, "Nûreddinzâde", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/nureddinzade> (25.07.2019).

Mahmûd Hüdâyî Hazretleri'nin Ehl-i beyt vurgusu onun bu eserine ayrı bir özellik katmıştır. Ayrıca kitabın zahriyesinde, Ehl-i beyt imamları vesile edilerek, Cenab-ı Hak'tan bu kitabın kaleme alınmasında muvaffakiyet niyaz edilmiştir.

Eserde hadis-i şeriflere¹⁶ ve şiirlere¹⁷ yer verilmiştir. *Şemâil*'in Türkçe bölümünün son kısmında Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğumundan önce ve sonra yaşanan mucizelere dair, Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'ine benzer kıssalar aktarılmıştır.¹⁸ Nübüvvet mührü ile ilgili hikayeler de mevcuttur. Sufî metoduna uygun olarak Hüdâyî hazretleri nübüvvet mührü hakkında tespit yaparken şeyhinden ve şeyhinin gördüğü rüyaya dayanarak mührün özelliklerinden bahsetmektedir.¹⁹

Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri, Efendimiz'in (s.a.v.) şemâilini anlatırken onun yüce ahlakından da bahsetmiştir. Bununla birlikte risâlenin sonuna Efendimiz'in (a.s.) ahlakı ile ilgili müstakîl bir kısım daha eklemiştir. Bu ek bilgiler İmâm Nevevî'nin *Tehzîbü'l-esmâ* isimli eserinden alıntıdır.²⁰ Müellif, *Şemâil* kitabının son sayfalarını yine İmâm Nevevî'nin adı geçen eserinden alıntı yaparak tamamlamıştır.²¹

D. Eserin Dili

Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri eserinde, Arapça ve Türkçenin yanı sıra Farsça deyim ve kelimeleri de etkileyici bir üslupla kullanmıştır. Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri eserin dibâcesini Arapça yazmıştır. Bu dibace Arapça belâğatı bakımından dikkat çekicidir. Kelime tercihleri oldukça belîğdir ve ayrıca bera'tul-istihlâl, cinas gibi Arap dili inceliklerini de mükemmel şekilde kullanmıştır.²² Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri, şemâil ile alakalı hadisleri ana metinde zikrederken, kenarlara yazdığı haşiyede bu hadisleri edebî bir dille tercüme etmiştir.

23

Hüdâyî Hazretleri risalesinde kendinden önce Efendimiz (s.a.v.) hakkında yazılmış kitaplardan alıntılar yapmıştır. Bu alıntıları kendi

¹⁶ Allah c.c. ilk olarak benim nurumu yaratmıştır." Hz. Hüdâyî, *Şemâil*, 9a; "Âdem (a.s) su ve çamur arasındayken ben nebi idim." Hz. Hüdâyî, *Şemâil*, 13a.

¹⁷ Hz. Hüdâyî, *Şemâil*, 18b.

¹⁸ Hz. Hüdâyî, *Şemâil*, 24b, 25b, 25b.

¹⁹ Hz. Hüdâyî, *Şemâil*, 20b-21a.

²⁰ Hz. Hüdâyî, *Şemâil*, 25b.

²¹ Hz. Hüdâyî, *Şemâil*, 28a.

²² Hz. Hüdâyî, *Şemâil*, 3b-4a)

²³ Hz. Hüdâyî, *Şemâil*, 5a, 5b.

güzel edebî tabirleriyle ifade etmiştir.²⁴ Yine eserinde şemâil ile alakalı her bir rivayeti naklederken *ravza* tabirini kullanmıştır. Ravzadan kastedilen bahçedir. Başka kitaplardan aldığı nakilleri *hikâyet-i latîfe* veya *hikâyet-i şerîfe* başlıkları adı altında vermiştir.²⁵ Kasîde-i Bürde gibi Hz. Peygamber hakkında yazılmış olan meşhur naatlardan alıntılarla sözlerini desteklemiştir.²⁶

II. Tahkik

A. [Arapça Rivâyetler]

رسالة شمائل النبوة الأحمدية المحمدية

على صاحبها أفضل الصلاة وأكمل التسليمات

للحضرة الشيخ السيد عزيز محمود هدايي قدس سره العالي

بسم الله الرحمن الرحيم

[2a]/ الحمد لله الذي زين حبيبه بأكمل المحاسن وأخصّ الشمائل، وشرفه بأفضل الخصائص وأجلّ الفضائل، فأشرق²⁷ بنوره جميع المقامات والمحافل، فسبحان الذي أسرى به ليبلغ أعلى المناصب وأقصى المنازل، هو الذي اصطفاه وزيّنه ونضّره فأنتى عليه وقال: {وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ} [القلم 4/68] صلى الله عليه بأفضل الصلاة، صلاةً تنمو وتُتمى، وسلّم بأجلّ التسليمات سلاماً يُعلو ويُعلّى، / [2b] ما دام الشرع والهدى، وقام به العزُّ والغلى، وعلى آله الأتقياء وصحبه الأصفياء رضوان الله تعالى عليهم أجمعين.

أما بعد:

فقد ورد في الخبر عن سيد البشر ﷺ، أنه لما دنى سيّره الأقصى إلى جوار ربه الأعلى، أخبر بقرب رحلته وعزمه، فَبَكَتْ سيدةُ النساءِ فاطمةُ الزهراء رضي الله عنها، فخاطبها مُلاطِئاً لها: ما يُكيك يا قرة عيني؟ فقالت: مالي صَبْرٌ وقرارٌ من فراق وجهك الأجلّى وجمالك الأهمى، وَافِرَقْنَا أَحْتَرِقُ بنيران الفراق وا حَسْرَتَا أَذُوبُ بلواعج الأشواق، مالي بفرارق قرار وبالإفاقة عنه اختيار.

²⁴ Hz. Hüdâyi, Şemâil, 7a.

²⁵ Hz. Hüdâyi, Şemâil, 7a.

²⁶ Kasidetü'l-Bürde, Bûsîri'nin (ö. 695/1296) Hz. Peygamber için yazdığı ünlü kasidedir. Bkz. Mahmut Kaya, "Kasidetü'l-Bürde", TDV İslâm Ansiklopedisi, XXIV, 566-668.

²⁷ في النسخة: فأشرق بالفاء.

فدعا النبي عليه السلام / [3a] عليًا فقال: يا علي أكتب جليتي من رأي جليتي من بعدي فكأنما رأي، ومن رآها شوقًا إليّ حزم الله عليه النار، ويأمن من فتنة القبر ولا يُحشر عاريًا.²⁸

وحكي أنّ الخليفة هارون الرشيد رحمه الله تعالى، كان يومًا قاعدًا على سريره، فدخل عليه فقير في ثوب السواد، وعلى يده ورقة عليها مكتوب حلية النبي ﷺ، فأعطاهما في يد الخليفة، فلما نظر إليها فرح غاية الفرح، فكأنه أوتي أملاك العالم كلها، ولاطف الفقير وكساه خلعة، فرأى تلك الليلة رسول الله عليه السلام في منامه قائلاً له يا هارون: رأيت جليتي وفرحت بما فأنا أبشرك ببشارة / [3b] تفرح بها أشد فرح، إنّ الله عز وجل وعدني وقال يا محمد: كل من رأى حليتك فرح برؤيتها أرفع عنه نار جهنم وعذاب الدنيا والآخرة.

وحكي عن بعض أهل الفضل، من كتبها وأكثر النظر فيها حفظه الله من سوء البلاء وموت المفاجأة وسوء الخاتمة، ومن حلها في سفره لا يزال في أمان إن شاء الله تعالى، ولها خصائص وبركات وفوائد نُقلت عن الفضلاء من المشايخ.

ووردت في رواية الحلية الشريفة أخبارًا ماثورةً وأثارًا مشهورةً، بأسانيد صحيحة في الكتب من الصحاح، عن الصحب رضي الله عنهم، واختار منها إن شاء الله تعالى أصح الروايات / [4a] وأشهرها وأجمعها، ونُقل عن ختم مشكلات ألفاظها، ونكش عن رموز لغاتها على طريق الاختصار بين الأسطر، ببيان جلي، والله الموفق الفياض.

رواية الحلية الشريفة الجليلة

عن علي رضي الله عنه قال: كان رسول الله ﷺ أزهر اللون، أدهج، أنجل، أشكل، أبدب الأشفار، أبلج، أنج، أفى، أفلح، مدور الوجه، واسع الجبين، كث اللحية تملأ صدره، سواء البطن والصدر، واسع الصدر، عظيم المنكبين، ضخيم العظام / [4b] عبل العضدين والذراعين والأسافل، رُحبت الكفمين والقدمين، سائل الأطراف، أنور المتجرد²⁹ دقيق المسننة، رعة القد ليس بالطويل البائن ولا بالقصير المتردد، ومع ذلك فلم يكن يُماشيه أحد إلا طأله ﷺ.

رجل الشعر، إذا افتّر³⁰ ضاحكاً افتّر عن مثل سنا البرق وعن مثل حب العمائم، إذا تكلم ربي الثور يخرج من بين ثناياه، أحسن الناس عُنفاً، ليس بمطهم ولا مُكَلَّم، مُتماسك البدن، ضرب اللحم.

وأيضا رواية الحلية الشريفة عن علي رضي الله عنه: كان إذا وصف رسول الله / [5a] ﷺ قال: (لم يكن رسول الله ﷺ بالطويل المُمعط، ولا بالقصير المتردد، وكان رُعة³¹ من القوم، لم يكن بالجعد القطط ولا بالسبط، كان جعداً رجلاً،³² ولم يكن بالمطهم ولا بالمكَلَّم، وكان في وجهه تدوير، أبيض مُشربَّب [بجمرة]، أدهج العينين، أهدب الأشفار،

²⁸ هذه الرواية تشبه رواية الترمذي في باب ما جاء في رؤية رسول الله ﷺ في في المنام عن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه عن النبي ﷺ قال: "من رآني في المنام، فقد رأي، فإن الشيطان لا يتمثل بي". ونص رواية سيدنا علي رضي الله عنه وردت كثيرا في لوحات خطية عثمانية، وللمزيد من المعلومات عن هذه الروايات وعن ورودها انظر: د. محمد علي حامد بيومي، دراسة أثرية فنية للوحات الحلية النبوية في فن الخط العربي (مجموعة دار الكتب المصرية) مجلة الاتحاد العام للأثريين العرب (12) ص: 125-166.

²⁹ في النسخة: المتجرد بما سترته الثياب.

³⁰ في النسخة: الافتزار: دندان برهنه كردن: إذا كشف عن أسنانه بالضحك. مصادر افتّر: ضحك - دستور.

³¹ في النسخة: أي مربوعاً، رجل رُعة أي: لا طويل ولا قصير.

³² في النسخة: أي فيه انكسار.

جليل المشاشي والكتيد، أجزد ذو مسربة، شئن الكفنين والقدمين، إذا مشى تفلع كأنما ينحط في صيب، وإذا التفت ألتفت معاً، بين كتفيه خاتم النبوة، وهو خاتم النبيين، أجود الناس صدراً، وأصدق الناس لهجة³³، وألينهم/ [5b] عريكة، وأكرمهم عشيرة، من رآه بديهة هابه، ومن خالطه معرفة أحبه، يقول ناعته: لم أر قبلة ولا بعده مثله³⁴.

Hilye-i Sâlise

حليته ثالثة حسن رضي الله عنه رواية ايدر

كان رسول الله ﷺ فحماً مفتحاً، يتلألأ وجهه تلالؤ القمر ليلة البدر، أطول من المزروع، وأقصر من المشدب، عظيم الهامة، رجل الشعر، إن انفردت عقيقته فرق، وإلا فلا، يجاوز شعره شحمة أذنيه إذا هو وفره، أزهز اللون، واسع الجبين، أزج الحواجب، سوايع في غير قرن، بينهما عزق، بدره العصب، أقي العزتين، له نور يعلوه، يحسبه من لم يتأمله أشم، كت اللحية، [6a] سهل الحدين، ضليع الفم، مفلج الأسنان، دقيق المسربة، كأن عتقه جيد دمية في صفاء الفضة، معتدل الخلق، بادن متماسك، سواء البطن والظهر، مشيخ الصدر، بعيد ما بين المنكبين، ضخم الكراديس، أنور المُنَجِّد، موصول ما بين اللبة والسرّة يشعر يجري كالخط، عاري الثديين والبطن مما سوى ذلك، أشعر الذراعين والمنكبين وأعلى الصدر، طويل الزندين، رحث الراحة، شئن الكفنين والقدمين، سائل الأطراف حمصان الأخصين، مسيح القدمين، ينبع³⁵ عنهما الماء، إذا زال زال نعلها³⁶ ويخطو تكفواً بمشي هوناً، ذريع المشية، [6b] إذا مشى كأنما ينحط من صيب، وإذا التفت التفت جميعاً، خافض الطرف، نظره إلى الأرض أطول من نظره إلى السماء، جل نظره الملاحظة، يسوق أصحابه، ويبدأ من لقيه بالسلام³⁷.

حليته رابعة أنس رضي الله عنه رواية ايدر

Hilye-i Râbia Enes (r.a.a) Rivâyet Eder

"كان رسول الله صلى الله عليه وسلم ليس بالطويل البائن ولا بالقصير، ولا بالأبيض الأمهق ولا بالأدم، ولا بالجعد القطط ولا بالسبط، بعثه الله على رأس أربعين سنة، فأقام بمكة عشر سنين، وبالمدينة عشر سنين، وتوفاه الله على رأس ستين سنة، وليس في لحيته ورأسه عشرون شعرة بيضاء³⁸."

B. [Arapça Rivayetlerin Tercümesi]

/[2a] Risâletü Şemâli'n-Nübüvveti'l-Ahmediyyeti'l-Muhammediyye 'alâ Sâhibiha Efdalü's-Salât ve Ekmelü't-

33 في النسخة: لهجة: زيان.

34 الشمائل الحمدي محمد بن عيسى الترمذي، ت: محمد عوامة، دار اليسر ودار المنهاج الرياض 1436هـ - 2015 م، ص 44-49.

35 في رواية الترمذي يثنو

36 في النسخة شرح: Kuvvetle

37 الشمائل الحمدي للترمذي، ص 55-67.

38 الشمائل الحمدي للترمذي، ص 23-29.

Teslîmât li'l-Hazreti's-Şeyh es-Seyyîd Azîz Mahmûd Hüdâyî Kuddise Sırruhu'l-Âlî

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

Hamd, Habibini en kâmil güzelliklerle ve en müstesna özelliklerle süsleyen, onu en faziletli hasletlerle ve en yüce faziletlerle şereflendiren ve onun nuru ile bütün makamları ve meclisleri (mahfilleri) şereflendiren Allah'adır. Onu bir gece vakti en yüce makamlara ve en uzak menzile ulaşsın diye yürüten Allah, bütün noksanlıklardan münezzehtir. Allah 'Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin' [Kalem 68/4] deyip överek, onu seçmiş, süslemiş ve güzelleştirmiştir. Allah'ın, artan ve artırılan, en güzel salâtı onun üzerine olsun. Yine Allah'ın güzelliklerle bezenmiş, yücelen ve yüceltilen en yüce selamı onun üzerine olsun. /**[2b]** Ona kılman salâtın artması ve artırılması, selamın yücelmesi ve yüceltilmesi, Şeriat ve hidayetin varolduğu müddetçe, izzet ve yüceliğin onunla ayakta durduğu sürece sürsün. Yine salât ve selâm, muttakî olan âlinin, güzide ashabının üzerine olsun. Allah Teâlâ hepsinden razı olsun.

Allah'a hamd ve Rasulüne salât ve selâmdan sonra; insanlığın Efendisi (s.a.v.) hakkında -Seyyidü'l-beşer Efendimizden gelen bir haberde- şöyle rivayet edilmiştir: Yüce Rabbinin huzuruna olan en son yolculuğu yaklaştığında, yolculuğa azmettiğini ve yaklaştığını haber verdi. Bunun üzerine kadınların efendisi Fâtımatü'z-Zehra (r.a.) ağladı. (Peygamber Efendimiz) teselli ederek ona hitaben 'Ey gözbebeğim neden ağlıyorsun, seni ağlatan nedir?' diye sordu. 'Senin gül yüzünden ve cemalinden ayrılmaya sabrım ve takatim yoktur. Ah ayrılık! Ayrılık ateşiyle yanıyorum. Ah hasret! Hasret alevleriyle eriyorum. Senden ayrıldıktan sonra benim için huzur yoktur. Senin ayrılığından dolayı benim yeniden kendime gelmem elimde değildir. /**[3a]** Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Hz. Ali'yi çağırdı ve ona 'Ey Ali, hilyemi yaz. Benden sonra kim hilyemi görürse beni görmüş gibidir ve kim ona beni özleyerek bakarsa Allah ona ateşi haram kılar, onu kabir azabından korur ve o çıplak olarak haşredilmez' buyurdu.

Anlatıldığına göre Halife Haruner-Reşîd (Allah Teâlâ ona rahmet etsin) bir gün tahtında otururken siyah elbiseli bir fakir huzuruna girdi. Elinde üzerinde Peygamber Efendimizin (s.a.v.) hilyesi yazılı bir yaprak vardı. O yaprağı halifenin eline verdi. Halife o yaprağı baktığında ona dünyanın bütün malı mülkü verilmiş gibi çok mutlu oldu, fakire ihşanda bulundu ve ona güzel davrandı, onu en güzel şekilde giydirdi. Halife o gece rüyasında Allah Rasulünü (s.a.v.) gördü. Kendisine şöyle dedi: 'Ey

Harun, hilyemi gördün ve onunla sevindin. Sana çok sevineceğin bir müjde veriyorum: Allah azze ve celle bana vaadetti ve 'Ey Muhammed her kim hilyeni görür de /**[3b]** onu gördüğüne sevinirse cehennem ateşini, dünya ve ahiret azabını ondan kaldırım' buyurdu.

Bazı faziletli insanlardan nakledildiğine göre kim hilye yazarsa ve ona çokça bakarsa Allah onu belaların kötülüğünden, ani ölümden ve kötü sondan korur. Kim yolculuk esnasında hilyeyi yanında taşırsa Allah Teâlâ'nın koruması içerisinde kalır. Hilyenin fazilet sahibi ulemadan nakledilmiş bazı özellikleri, bereketi ve faziletleri vardır. Hilye-i şerif, sahih kitaplarda Sahabeden (Allah onlardan razı olsun) sahih senetlerle ve meşhur rivayetlerle nakledilmiştir. Allah'ın izniyle bu rivayetlerden en sahih, /**[4a]** en meşhur ve en kapsamlı olanları seçeceğiz. Bu rivayetlerdeki kapalı lafızların üzerindeki perdeleri kaldıracamız, dildeki rumuzları satırlar arasında, özet şekilde ve güzel apaçık bir anlatım ile çözeceğiz. Tefvik ve feyz Allah'tandır.

C. [Sayfa Kenarındaki Arapça Rivayetlerin Türkçe Şerh ve Haşiyesi]

/**[4a]** Levn-i cemâlinde ak ile kızılı mahlût güneş gibi muşırık, gözleri siyah-ı şedîd, iki gözleri vâsi, göz kapakları uzun, gözleri kirpikleri uzun, yüzü nurlu açık alın, yay gibi bükülmüş kaşlı, bedeni ve arkası uzun, sırtları açık, nur yüzü müdevver, kemâl-i itidalde her uzvu, alnı bol gün gibi ziyalı, mübarek sakalı çok, gayet mutedil, göğsü doluydu. Mübarek karnı ve sadrı beraber, mübarek göğsü vâsi idi. İki omuzu azîmdi. Yani yassı yağrınlıydı ki, ilm-i kıyafette kemâl-i şecâate ve kuvvete dâldir. Büyük kemikli idi, şecâate ve kuvvete dâldir.

/**[4b]** Ulu idi iki pazuları, dahi iki kolları, dahi parmakları, iki eli ayaları vâsi idi dahi iki ayağının altı ki sehâvete³⁹ ve sebâte dâldir. Uzun idi parmakları ki kemâle ve kuvvete dâldir. Uzun değil idi ki tûl-i ziyâde olur, yürümezdi kimse onunla illa ondan uzun görünür idi. Kaçan femi dâhik halinde açılrsa mübarek ağzı açılırdı, berk ziyâsı gibi nuru mübarek ağzından çıkardı. Dolu tanesi gibi ağzından çıkan zülali ve reşahâtında kaçan tekellüm eylese nur gibi görünüyordu idi, lema'ân edip çıkar ön dişleri ortasından. Nâsın ahseni idi mübarek boynu cihetinden, uzvu kemâl-i hüsn ile münâsib idi. Yüzü etli değildir yani şişman değildir, vechi müdevver değildir yani orta yüzlüdür. Âzâsı müteferrik değildir,

³⁹ Cömertlik.

belki müctemi' mütenâsibdir, birbirini tutar. Zayıf etlidir nazik, sakîl etli değildir, sür'at-i seyre mâni değildir.

/[5a] Kaddi uzunluğu mütecâviz olmadı, dahi kâmeti kasîr müctemi' olmadı, orta kâmetli oldu kavminde, ziyâde kıvrıkcık saçlı olmadı, dahi ziyade mülâyim olmadı, belki bir miktar ca'dı vardır. Saçları bir miktar ucundan bükülü idi, yüzü mutahhem değil idi, dahi müdevver değil idi, dahi nur nümâ yüzünde tedvîr var idi, kemâl-i itidâlde ve hüsnde. Gözleri kızıl ile mahlut gayet siyah idi, kirpiği kılları uzun idi, kemiği kenarları büyük idi ve omzu müctemi idi, salık değil idi, göğsü ve göbeği ortası elif şeklinde kıllı idi. Muhkem idi eli ayakları ve ayakları, yani berk kavî idi. Kaçan yürüse kuvvetle ayağını alırdı, güya ki yüce yerden aşağıya iner, kaçan bir yere nazar kılsa cemî'î bedeni ile dönerdi, iki yağırnı ortasında var idi nübüvvet mührü gülün yumrusu denli, ol Hazret-i Enbiya hâtemi idi, nâsın cömerdi idi nihâyeti kemâlde, sadr-ı vâsî cihetinde âmme-i halka ihsân üzere nâsın asdaki idi her kelâmı şerîfnde, nâsın mülâyimi idi / [5b] tabiatında ve sîretinde, nâsın ekremi idi sohbet ve musâhabeti cihetinden. Bir kimse onu nâgâh görse tazîm ederdi, bir kimse ona ihtilât eylese bilip onu severdi. Onun nâtı yani mâdihi derdi: "Ben görmedim ondan evvel ve ondan sonra onun mislin, eğer cemâl ve eğer kemâl sîreti, azîm idi gözlerde, muazzam idi gönüllerde, ziya verirdi vech-i kerimi, ay ziya verdiği gibi bedir gecesindeki on dördüdür.

Orta kâmetliden uzundur ve kısaraktır şol uzundan ki itidâlde tavîldir. Büyük idi mübârek başı, saçlar kıvrık, eğer ayrılrsa mübârek saçları bükümünü ayrılırdı saçları, eğer saçları ayrılmasa kendinden ayrılmazdı. Tecavüz ederdi saçları iki kulaklarının yumuşağını kaçan ol saçlarını cem' etse rengi hasen idi, humretle beyaz mahlut, alnı idi açık gün gibi müşrik, yay kaşlı bükülü, kılları vâfir, kaşları muttasıl değildir. Anı zuhur eder gazap halinde, kanla arada kızıl elif gibi fasıla olur. Burnu ortası yüce idi, onun nur fark⁴⁰ ında idi onu zannederdi teemmül etmeyen kimse, zatında yücedir halbuki. Mübarek sakalı orta idi ne az ne çok ne ince (ne) / [6a] mülâyim idi iki yanağın, vâsî' idi mübarek ağzı, açık idi mübarek dişleri, ince kıldan hattı var idi göğsünde, güyaki mübarek boynu nebbût⁴¹ tur, balık kemiğinden yağrıdan gümüş

⁴⁰ Fark: Burnun kemeri. Dikkatli bakmayan kimse nurundan dolayı mübarek burnundaki kemeri farkedemezdi.

⁴¹ Kısa ve kalın.

sefâsında⁴², münâsib mutedil cemi azası, eşkel-i şerifinde bedenli idi. Lâgar⁴³ değil idi a'zasım birbirin tutar.

Salık değil mübarek karnı, göğsü zahir, ne dahili var ne harici var beraber mutedil. Irak yani yassı iki omuzu arası, büyük idi kemikleri başları, münevver idi cism-i şerifi, soyğunu⁴⁴ ulaşmış idi göğsü beyni ve göbeği ortası bir kıl elif ile çekilmiş hat resminde, iki emciği canibi açık idi ve karnı. Sadr-ı şerifinde kıldan hattan gayrı iki kolları kılların idi ve iki omuzları ve göğsü çevreleri yani etrafları ince hafif bir miktar şa'r ile, iki kolları uzun el ayası bol, iki eli ayaları muhkem şedîd, çekilmiş içeriye mikdâr-ı ayağı altı, yani iki şerif-i tabanları, mülâyim hafif iki ayakları etli değil, akar onlardan su yani iki kademinde su akar gibi yürür. Kaçan yerinden ayağa kalksa kuvvetle zâil olurdu. Hutvesin alır ayağın kuvvetle kaldırmakla sükûnla ve hüsn-i semtle akar su gibi yürür, vâsi hatveli /**[6b]** kaçan yürüse güya ki iner yüce yerden. Kaçan nazar kılsa cemî cesediyle ederdi.

Gözü önüne bakardı, onun yere nazarı uzun idi nazarından gökyüzüne, ekser nazarı göz ucuyla idi. Önce yürürdü ashabı, yani ashabı önünde yürürdü. Kendi ibtida ederdi şol kimseye mülâki olsa selamıyla, yani selamın mukaddem ederdi. Değil idi kadd-i şerîfi uzun, belki tûli mutedil vasat, dahi kasîr değil idi, belki tûlü mabeyne mutedil, dahi ziyade ak değil idi, ki humreti işrâkı olmaya, dahi buğday tenli değil idi, belki tüyü beyaz surha⁴⁵ mahlut idi, rengin cemli işrâk ederdi. Dahi saçları katı kıvrıkcık değil idi ki şedîd ola, dahi salık mülâyim değil idi, belki ucu bir miktar çevrilmiş idi.

Hak Teâlâ Hazretleri onu ba's eyledi kırk yıl başı üzre yani kırk yaşında ona vahy-i ilâhi geldi. Bade'l-vahy Mekke'de mukîm oldu, dahi ba'de'l-hicre Medine'de on yıl oldu Hak Teâlâ onu vefat ettirdi. Atmış yıl başında, yani atmış üçünde ki sahîhdir meşhûrdur, yok idi mübarek sakalında ve başında, hîn-i vefatında yirmi kıl ak, ola on dört kıl, Enes addeyledim deyü rivayet etti.

⁴² Berraklık.

⁴³ Zayıf.

⁴⁴ Soyğun: mübarek tüyleri

⁴⁵ Kızıl.

D. [Haşiyede zikredilen Hiz. Peygamberin Geriye Kalan EŞyaları]⁴⁶

/[7a] Muhallef-i⁴⁷ Resül Aleyhisselam:

1-Mushaf-ı Şerif 2-Seccâde-i latif 3- Kibâ-yı hafif 4-Sivâk 5-Tesbih 6- Őâne (tarak) 7- Asâ 8-İbrik 9- Na'leyn 10-Hasir-i köhne.⁴⁸

Hiz. Ömer (r.a) dünyadan ahiret evine gidecek gönleğini çıkardılar yumağa, gönleğinde on iki yama var idi. Peygamber Hazreti, Hak Teala Hazretine kavuŐacak Ayşe anamız (r.a) bir eski aba getirdi ve bir yün kilim getirdi. Etti Peygamber Hazreti dünyasın Őunların içinde deđiŐtirdi. Ve dahi Peygamber Hazreti'nin bir sahtiyan⁴⁹ dōŐeđi ve bir sahtiyan yastığı vardı. İçine hurma yaprağın koydururlardı. Bir yün kilimi var idi örtünecek, bundan artık dōŐenecek, örtünecek nesne yok idi.

E. [Türkçe Telif Edilen Bölüm]

/[7a] er-Ravzatu's-Salise: Üçüncü Ravza

Tâc resâilinden ol hazretin vücüd-ı Şerifinde ve unsur-ı latifinde olan mehâsin-i cemâl ve delâil-i kemâl ve hasâil ve fezâiliye teferrüdi beyânındadır.

Şeyh-i Ekber kuddise sirruhu *Kitâb-ı Tedbîrât-ı İlâhiyye*'de bâb-ı esrâr-ı kıyafetde nakleyledi:⁵⁰

Kâffe-i ulema-i rabbâniyyûn ve âmme-i hükemâ-yi ilâhiyyûn (فهو الذي تم معناه وصورته ثم اصطفاه صبيا باري النسم) ittifak ettiler ki cemî'-i ekmel-i Şemâil ve ecell-i hasâil ve ahsen-i mehâsin bir vücudu mükemmelde mecmû' olup efdal-i halkillâh ola ki imâmu'l-enbiyâ ve hâtem-i rusûldür. Her hüsn-i mehâsinde ahsen ve her kemâl-i kemâlât içre ercah, cemi uyûnu kulûbde azîm u mua'zzam olup nâm-ı a'zamı ismi Muhammed ola ve her ayeti vücüd nüshasında bir mucize-i bedî'a ve her bir uzvu mehâsinde bir kerâmet-i /[7b] ferîde ola.

⁴⁶ Bu iki ek bilgi (7a) sayfasının kenarında bulunmaktadır.

⁴⁷ Efendimiz (a.s.)'in vefatından sonra geride bıraktığı eşyaları.

⁴⁸ Bu bilgiler Arapça olup Farsça açıklanmıştır.

⁴⁹ Sepilenecek boyanmış ve cilalanmış deri.

⁵⁰ Muhyiddin İbn Arabî Hiz., *Kitab-ı Tedbîrât-ı İlâhiyye*, çevr. Ahmed Avni Konuk, İz Yayıncılık 2018.

Erbâb-ı basîrete mu'cize-i tâmme olup, ekmel-i kemâlâtıyla mevsûf ve ahsen-i hey'âtıyla kâffe-i enâm içinde marûf.

Hikâyet-i Latîfe

İmam-ı Ebu'l-Fadl, *Kitab-ı Şifâ*'da İbn Vehb'den nakleyledi ki demiştir: “Ben kütüb-i ilahiyyeden yetmiş bir kitap okudum. Cemî-i kitaplarda fahr-i âlem vasfında yazılmış buldum ki ibtidâ-i icâd-ı âlemden intihâya deyin cemî ehl-i ukûlün kemâlâtı onun akl-ı kemâline nispet (كحبة رملية من بين رمال الدنيا) ke habbet-i ramletin min beyni rimâli'd-dünya; yani bir kum danesi miktardır cemî-i dünya kumları ortasında her kemâl-i beşeri kemâlât-i ahmediyyeye nisbet, kütüb-i ilâhiyye de böyle temsil ve teşbîh olundu.”

Kitâb-ı Şifâ'da naklolundu: “Ol sadr-ı risâletin ve şems-i hidâyetin /**[8a]** ve bedr-i inâyetin heykel-i şerîfnde mucize-i ahsen-i takvîm gün gibi zâhir idi. Cemâl-i kerîmin evvel nazarda gören, mehâsinde bu ahsen-i hey'et ve şemâilde a'del-i neş'ettir deyu itirâf ederdi. Cemâl-i mushafında ayet-i hüsnü, âmme-i halka bir mucize-i tâmme idi.” İmam Ebu'l-Fadl *Kitab-ı Şifâ*'da nakleyledi: “Hak Teâlâ Habîb-i Ekrem'in vücûd-ı şerîfnde bir haslet ve bir hâssiyet komuş idi. Cemâl-i kerîmin müşâhede eden gönlüne haşmet ve riâyet ve azamet gelir idi. Eğer kable'd-da' ve eğer bade'd-da' ve ashâb-ı câhiliyet-i inâd hîn-i müvâcehede ezâ kastettikçe bî ihtiyâr ta'zîm edip hâcetin kada ederdi. Gözlerine meclâ-i cemâlden pertev-i⁵¹ celâl u azamet münakis olup vücûdu /**[8b]** şerîfi cezbese âmme-i uyûnda azîm ve cemî-i kulûbda muazzam idi. Cemâl-i kerâmîne her nâzır mütehâyir olup mehâsin-i kemâlâtta teferrüdüne mu'terifler idi. Nitekim *Kasâde-i Bürde* sahibi işaret etti:

منزلة عن شريك في محاسننا فجوهر الحسن فيه غير منقسم

Yani cemâl-i Muhammedî ve kemâl-i Ahmedî mehâsinde şerîkten münezzeh idi. Cemî-i mehâsin-i şemâilinde münferit idi. Cevher-i hüsn onun cemâlinde taksîm ve beyâna gelmez. Belki kâffe-i halkta mehâsin-i kemâlât onun şems-i fazlından muktebestir.

Hikâyet-i Latîfe

Haberde gelmiştir. Hakikatde hüsnü cemâl aksâm-ı merâtibi yüz, doksan dokuz kısmı cemâl-i Muhammedî'dir. Bir kısmı kâffe-i halka

⁵¹ Işık, parlaklık.

taksîm /**[9a]** olunmuştur. Belki cemâl-i mahlûkda meârif-i kemâlât ve fezâil ü kerâmât onun şemsi fazlından iktibâs olunmuş:

فإنه شمس فضلٍ هم كواكبهم — يظهرن أنوارها للناس في الظلم

Yani cemâl-i Muhammedî ve kemâl-i Ahmedî fazilet güneşidir. Enbiyâ ol felek-i faziletin nücûmudur. Onun envâr-ı kemâlâtın beyânı zulmette izhâr ederler ki onun nurundan muktebestir.

أول ما خلق الله نوري أول ما خلق الله روجي

[Allah c.c. ilk benim nurumu yaratmıştır. İlk benim ruhumu yaratmıştır.]

hadis-i şerifleri bu manaya işaretler.⁵²

Hikâyet-i Şerîfe

Tefsîr-i tezkîr'de İbn Vehb'den haberde gelmiştir. Vaktâkim Hak Teâlâ Rûh-i Muhammedî'yi halk ettiyse ona cemâl ü celâliyle tecellî kıldı. Ol Nuru Muhammedî celve-i tecelliden ve cezbe-i ilâhiden terledi. Ve hayasından cemâlü sadrı /**[9b]** arakından yüz yirmi dört bin katre damladı. Hak Teâlâ her katresinden bir Peygamber nurun yarattı. Ve mübarek başı terinden melâikeyi yarattı. Ve mübarek vech-i arakından arşı ve kürsi ve şemsi ve kameri ve nücûmu yarattı. Ve mübarek boynu arakinden şühedâ ve sâlihleri yarattı. Ve mübarek kaşları arakından müminleri yarattı.

Hikâyet-i Şerîfe

Tefsîr-i Tezkîr'de haberde gelmiştir. Vaktâkim Hak Celle ve alâ rûh-i Muhammedî'yi halk ettiyse arş üzerine vazetti, teneffüs kıldı. Onun nefes-i şerîfinden ervâh-ı enbiyâyı yarattı. Ondandır ervâh-ı enbiyâdan salavâtullah-ı aleyhim müminler ve muti'ler ervâhın yarattı. Ondandır sonra müminlerin /**[10a]** enfâsından âsiler ervâhın yarattı.

Hikâyet-i Şerîfe

Tefsîr-i Tezkîr'de haberde mervîdir. Hak Teâlâ ervâh-ı ecsâddan iki bin yıl evvel yarattı. Ondandır sonra Ruh-ı Muhammedî mirâtı mücellâ edip ona nazar kıldılar. Şol ruhu mübarek alnın gördü, emîr-i âdil oldu. Şol ruhu mübarek başın gördü, âleme geldikte sultan oldu. Mübarek kolların gören gâzi oldu. Mübarek boğazın gören vâiz oldu. Mübarek gözün gören

⁵² Ali b. Sultân Muhammed el-Kârî, *Mirkâtü'l-Mefâtih Şerhu Mişkâti'l-Mesâbih*, Dâru'l-Fikr, Dımaşk 2002, s.93.

hâfızı kelâmullah oldu. Mübarek parmakların gören kâtip oldu. Mübarek eli ayasın gören sehî oldu. Tahkîk-i mehâsin-i Muhammedî *Kitâb-ı Şifâ'* da Hz. İmam Ali'den mervîdir, vasfı cemâlinde buyurdu:

Ol hazretin vücudu şerîfin **/[10b]** bedâheten gören bî ihtiyâr tâzim ederdi ki cemâl-i şerîfinde gözlerle nur gibi cezbe-i ilâhî celve kalırdı. Güyakim (sanki) bir şems-i kudret vech-i kerîminde cereyân-ı lema'ân ederdi. Ona ihtilât eden kemâl-i muhabbet ile severdi. Ve her vâsıfı bundan evvel ve sonra mislin görmedim diye itirâf ederdi. Her ferde cemâl-i celvesi baîdden ecmelü a'lâ ve karîbden ahsenü ahlâ idi. Vücûdu şerifinde bu bir câzibe-i rahmânî ve hâssa-i ruhâni idi. Enes b. Malik (r.a.) nakleder:

Onun cism-i şerîfi tîbinden bir misk-i amber ve bir tîb-i beşer etyab değil idi. Bir kimse musafaha kılrsa nice gün elinden hoş koku zâil olmazdı. Ve mübarek elin bir sabî başına koysa sibyan içinde gökçek⁵³ buy⁵⁴ ile ve hoş huy ile bilinirdi.

/[11a] Mübârek cisminin arakı atyeb-i tîb idi. Katre katre olup tîbe kordardı. Onunla gâyet mutayyeb olurdu. Bir gün bir yoldan geçse tîb-i râyahasından murûru bilinirdi. Ve bir gece bir yerden geçse cemâli pertevi mün'akıs olup memerr ü mesleki leme'ân ederdi.

Kitâb-ı Şifâ' dan menkûldür, bir mahalde tebevül ve tegavvut etse ol mahall şakkolup arz onu ibtilâ' ederdi. Gâit ve bevlden eser kalmayıp yerinde râyiha-i tayyibe münteşir olurdu. Ve *Şifâ'* dan mervîdir, Hazret-i Âişe Ümmü'l-mü'minin radiyallahu anhâ ol Hazrete sallallâhu 'aleyhi ve sellem suâl etti: "Yâ Rasûlallâh sen beyt-i halâ'ya hîn-i duhûlde bir eser, ezâdan görünmez. Ona cevâbında buyurdu: Yâ Âişe bilmez misin enbiyâdan çıkan **/[11b]** nesneyi yer yutar, ondan eser görünmez."

Hikâye-i Latîfe

Kitâb-ı Şifâ' da bâb-ı mu'cizâtta mervîdir, sahrâda tekâzi-i hâcet lâzım gelse halktan ırak giderdi etrâfında ağaçlar bir yere gelip cem' olurdu. Hazret'e halktan perde olup ardında kazâ-i hâcet edip, eser kalmazdı. Ol mahalde râyiha-i tayyibe münteşir olurdu. Ve *Şifâ'* da menkûldür, vücûd-i şerîfiyle bir libâs müşerref olsa eğer cism-i şerîfinde ittisâli halinde ve eğer infisâlından sonra ol müşerref vücûd-i şerîf durdukça râyiha-i

⁵³ Latif, hoş.

⁵⁴ Koku.

tayyibe içinden gelirdi ve ateşe düşse ateş onu yakmazdı. Onun libâs-ı şerifinden olduğu ma'lûm idi

Hikâyet-i Şerîfe

Şifâ'da mervîdir, ol fahr-i 'âlem sallallâhu 'aleyhi ve sellem, /**[12a]** kurb-i Rabb-i izzete, 'âlem-i âhirete rihletinden sonra ba'zı ashâbda libâs-ı şerifinden bir kıt'a ve ba'zısında mübârek saçlarından kalmıştı. Ol zât-ı şerîfenden olduğu onunla ma'lûm idi. Ona ateş kâr etmezdi. Hulefâ-i 'Abbâsiyyîn hazâyininde ondan nice âsâr-ı şerîf cem' olmuştu. Onunla tecrübe edip teberrük ederlerdi. Ve gazâlarında tâbût-ı sekîne-i Mûsâ gibi ki onu melâike-i kirâm hâmil idi. Onlar dahî bâkî kalan âsâr-ı şerîfe-i Muhammedî ile istiftâh ederlerdi. Hâtîme-i tahkîk-i mehâsin 'ulemâ-i muhakkikîn olan ehl-i zabt ve siyerden menkûldür. Kütüb-i mu'teberede ya'ni buyurmuşlardır. Ol zât-ı şerîfin ve unsur-ı latîfin her uzvunda ve her halkında ve her hareketinde ve sükûnunda ve hey'etinde belki ona müte'allik esbâbında libâs u hademinde ve /**[12b]** hayl ü haşeminde nice mu'cizât u havâss ve delâil-i kerâmât ü ihtisâs var idi. Ki tefâsîli kütüb-i delâil-i nübüvvede ve 'ismet-i enbiyâda ve kütüb-i şevâhid ve siyer-i nebeviyyede mezkûrdur. Ve birkaç işârât-ı latîfe ile ol gencîne-i mehâsin ü cemâle işâret olundu. Feyyâz-ı Vehhâb'dan dünyan ve âhireten berekât zikr-i mercüvdür.

er-Ravzatu'r-Râbia: [Dördüncü Ravza]

Ya'ni tâc-ı resâilden ve ravza-i şemâilden dördüncü ravza

Mevlûd-i cismânî ve rûhânî ve hâtîm-i bâb-ı risâletin mübârek zahrında hâtemi ve sinn-i şerîfi ve esmâ-i şerîfesi beyânındadır.

Beyt:

يا طيبٍ مُبْتَدِئًا مِنْهُ وَمُخْتَمِّمٌ

أَبَانٌ مَوْلِدُهُ عَنْ طَيْبِ عَضْرِهِ

Mevlidi izhâr kıldı asl-ı pâk-ı hazreti / İbtidâsı cümle ahsen ihtitâmı muhterem.

/ **[13a]** Ya'ni ol sadr-ı risâletin ve cevher-i genc-i rahmetin ve şems-i felek-i hidâyetin mevlidi zamanı ol zât-ı şerîfin tîb-i nefehâtından ve envâr-ı mu'cizâtından ve âsâr-ı kerâmâtından izhâr etti. Safha-i cemâlinin ibtidâ-i âyeti ve nüsha-i kemâlinin müntehâ-yi kerâmâtı (وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ (Enbiyâ 21/107). Ve 'unvân-ı ruk'a-i fazîleti ve

burhân-ı şems-i risâleti " ⁵⁵ كُنْتُ نَبِيًّا وَأَدَمُ بَيْنَ الْمَاءِ وَالطِّينِ " Ve nişân-ı sebki ü sa'âdeti ve beyân-ı şeref ü siyâdeti " وَأَجْعَلُنِي فَاتِحًا " ⁵⁶ وَأَخَاتِمًا " ⁵⁶

Ya'ni ol sadr-ı risâletin rûh-u şerîfi 'âlem-i ervâha miftâh, ol 'unsur-ı latîfi heyâkil-i eşbâha hâtem, efdal-i fâtih-i hazâin-i vücûd ve hâtem-i ebvâb-ı risâlet ve nübüvvet-şühûddur.

Mukaddime-i Zuhûr-i Nûr-i Muhammedî / [13b] ve Meclâ-i Sırr-ı Unsur-ı Ahmedî

Târîh-i cevher-i ulûmde ehl-i tahkîkden menkûldür. Vaktâkim Âdem-i safî aleyhisselâm evlâd-ı sulbiyyesinden olan Hâbil katlinden mahzûn oldu. Lâ büdd her kâtil âkibet-i maktûl olur bildi bu musibetten ol eb-i kerîm ve vâlid-i halîm sâbir ve mütehayyir iken Hakk celle ve alâ kemal-i fazl u rahmetinden onu tesellî edib ona vahyetti: "Yâ Âdem seni ebu'l-beşer kıldım, nûr-i habîb-i Mustafâ için ıstıfâ ⁵⁷ ettim. Senin unsurundan bir nûr ihrâc idem ol nûr aslâb-ı tâhireden ve erhâm-i tayyibeden sülûk edib âlem-i zâhir ve bâtında cemî'i envâr onunla iftihâr edib onu mufaddal-i kalem ve ol nûr ile silsile-i enbiyâyı hatm edib ona dünyada hıyâr-ı halkden eimme ve hulefâ/[14a] idem onların müddet-i asriyle zamânı hatm edib Şâm u Şarkı ve cemî' yeryüzünü onunla ve onların da'vetiyle rûşen idem. Yâ Âdem-i ebu'l-beşer dûr hâzır ve tâhir ol, kemâl-i tahâretle hizmette kâim ol, beni tesbîh ve takdîs edib hamd eyle. Ve Havvâ'ya takarrüb edib cem'iyet kıl. Tâ ki benim emânetim irâde mahalline vâsıl ola. Fi'l-hâl Hazret-i Âdem-i safî hitâb-ı Hakk'ı cân u dilden istimâ' edib himmet ü niyyet ile hizmetine kâim oldu. Havvâ anaya takarrüb etti, sa'd-i sâ'atte ve eymen-i evkâtte bu cem'iyetten hâmil olup cebîninde nûr-i Muhammedî celve kıldı. Vaktâkim müddet-i hamli nihâyet bulup Hazret-i Şît'i vaz' etti ki hibetullâh demektir. Evlâd-ı Âdem'in vakâr u / [14b] mehâsinde ekmel ü ahseni idi. Zîrâ kim ol evvel-i mazhar-ı nûr-i Muhammedî'dir ve vâris-

⁵⁵ Tirmizî ve İbn Hibbân'da geçen benzer hadis şu şekildedir: قَالَ : " وَأَدَمُ بَيْنَ الْمَاءِ وَالطِّينِ " وَحَدِيثُ " وَالْجَسَدُ " ، وَفِي صَدْحِ ابْنِ جَبَانَ ، وَالْحَاكِمِ عَنِ الْعَرَبِيَّاتِ بْنِ سَارِيَةَ : " إِنْ عِنْدَ اللَّهِ لَمَكْتُوبٌ : خَاتَمُ النَّبِيِّينَ ، وَإِنَّ آدَمَ لَمُنْجِدٌ فِي طِينِهِ " وَحَدِيثُ " كُنْتُ أَوَّلَ النَّبِيِّينَ فِي الْخَلْقِ وَأَخْرَجَهُمْ فِي الْبَغْتِ " زَوَادَةُ ابْنِ أَبِي حَاتِمٍ فِي تَفْسِيرِهِ ، أَوْ نُعْمِ فِي الدَّلَائِلِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، كَمَا ذَكَرَهُ الشَّيْخُ طَائِفِي ، وَهُوَ . شَاهِدٌ مِنْ حَدِيثِ مَيْسَرَةَ الْفَخْرِ بِالْمَقْطُوبِ : " كُنْتُ نَبِيًّا وَأَدَمُ بَيْنَ الْمَاءِ وَالطِّينِ " ، أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ ، وَابْنُ أَبِي حَاتِمٍ ، وَصَحَّحَهُ الْحَاكِمُ

⁵⁶ Tirmizî, Sünen, thk. Beşşâr Marûf, Dârul-grb, Beyrûrt 1998, hadis no: 2840, IV, 432. " وَأَجْعَلُنِي فَاتِحًا وَخَاتِمًا " Kâdî İyâz, eş-şifâ fit-ta'rîfi bihukukil-Mustafâ, thk. Muhammed Bicâvî, Dârülkitab el-Arabî, Beyrût 1984, I, 238.

⁵⁷ Seçmek.

i mukaddem-i sırr-ı Ahmedî'dir. Fi'l-hâl hîn-i vaz'da nûr-i verâset cebîn-i Şî't'e intikâl etti. Aslâb ve erhâmda nûr-i Muhammedî intikâlidir.

Hikâyet-i Şerîfe

Vaktâkim Hazret-i Âdem'in evlâd-ı sulbiyyesi ve evlâd-ı evlâd kendi asrında mükemmel kırk bin oldu. Âdem-i safî bu erbaîn ile nihayet kılıp vasiyyet etti. Kemâl-i ömre erdiğin bildi. Ol vâlid-i ekberî veledi Şî't'i huzûruna da'vet kılıp vasiyyet etti. Vücûd-ı sadefinde meknûn olan dürr-i yetîm-i ferîdi hıfz ü riâyet ide. Pes bu vasiyyetten sonra Âdem-i safî aleyhisselam /**[15a]** Mekke-i Mükkereme'de civâr-ı rahmete rihlet edip, Mina'da menâre altında Mescid-i Hayf de defnolundu. Asah rivayet budur. Bir rivayette cebel-i Kubays gârında defnolundu. Lakin meşhur ve sahîh ulemâ-i tevârih katında gârda Hazreti Şî't'in kabridir. Ve badehu Hazreti Şî't, tamâm-ı Adem-i safî (as) vasiyyetin riayet edip yine kendi evladına vasiyetler kıldı. Bu vasiyetle nur-i şerif, nesl-i Adem'de karnen bade karnin aslâb-ı tahirede ve erhâm-ı tayyibede naklederdi. Cemî-'i enbiyâ salavatullahi aleyhim ol nurun hıfz u himayetiyle evladına vesâyâ ederdi. Hususan ol cedd-i enbiya İbrahim (a.s.) benim neslimden olsun deyu dua kıldı ki fahr-ı risalet salavatullahi /**[15b]** aleyh (أنا دعوة إبراهيم)⁵⁸ buyurdu.

İmam Suyûtî rahimahullah *Kitâb-ı Safâ*⁵⁹ da ve İmam Ebu'l-Fazl *Kitâb-ı Şifâ*'da nakleylediler ki, ol nur-ı verâset-i Muhammedî her sulb ü rahme uğradı. Habâis-i küfr ü zinâ ile muttasıf bir sulb ü rahme düşmedi. Tâ kim cebîn-i Abdulmuttalib'e ve Abdullah sulbüne ve hazretin validesi Amine rahmine düşünce ve ulemâdan menkûl bir erbâb-ı tahkîk katında ol hazretin valideyni zaman-ı fetrette gelip tevîd üzere öldüler ki zamanı fetrette tevîd kifayet ederdi. Zira kim ahkâmı şerâi' ü ibâdet muhtel olmuş idi.

Hîn-i vilâdette zâhir olan kerâmat ü alâmât-i mucizât beyânındadır.

/**[16a]** *Tefsîr-i Tezkîr*'de gelmiştir. Hîn-i vilâdette Hz. Amine (r.a.) demiştir: "Ben ol hazretle hâmil olduğumda bana menâmımda bir hâtif-i gaybî nidâ kıldı ki: "Ya Amine! Sen cemi alemlerin hayırlısıyla ve

⁵⁸ Hadisin manası, Bakara suresinin 2/129. Ayetinde geçen Hz. İbrahim'in dusıdır. Hadis metni için bkz. el-Hâkim en-Neysâbüri, *el-Müstedrek alas-sahiheyin*, thk. Mustafa Ata, Darul-kütüb el-İlmiyye, Beyrût 1990, II, 453.

⁵⁹ Suyûtî, *Menâhilis-safâ fi tahriri ehâdisi-şifâ*, thk. Semîr el-Kâdi, Darul-kütüb el-İlmiyye, Beyrût 1988.

seyidiyle hâmil oldun sana Haktan bişaret olsun deyu lakin alem-i fahr-i Muhammed oğlun vücuda geldikte ona Muhammed adı ver. Ve sırrını halktan sakla.”

Hikâyet-i Şerîfe

Hz. Âmine demiştir: “Bu hitâb-ı müstetâbdan sonra dokuz ay geçti. Bana vilâdetiyle hâleti nisâ’ gelmedi ki, Abdullah babası dört ay mukaddem vefat etmişti ki vilâdeti zamanı mâh-ı Rabîu Evvelin on ikinci günü leyle-yi isneyn idi. Nâgâh harekât-ı /**[16b]** ruhânî işittim. Güyâ ki bir ak kuş gelip sadr-ı fuâdımı meshetti. Benden filhâl her zahmetü veca’ gitti. Nâgâh huzuruma ak süt gibi bir kâse şerbet sundular. Onu alıp içtim. Bana şerh-i sadr-ı nurânî ve hazzı ruhânî hâsıl olup etrafım ak dibâce ile döşendi. Filhâl huriler beni ihâta kıldı. İçlerinden bir münâdi nidâ kıldı. Halkın gözünden kaçarak ilk nâgâh nazar kıldım. Bir bölük ak kuşlar lealden⁶⁰burunları ve yâkuttan kaşları ol hazreti araya aldılar. Bana bu hâlette cemi meşârik u megârib keşf oldu. Bu hâlette üç nûrânî ‘alem⁶¹ gördüm. Biri meşrika ve biri mağribe ve biri Kabe üstüne dikildi. Yine nazar kıldım. /**[17a]** Etrafım avretler almış ol nûru risalet gün gibi karnımdan çıkıp, şehadet parmağın kaldırıp secde kılmış, tehlîl eder. Yine bir ak bulut gelip kapladı, bir zaman vücûd-ı şerîfi benden gâib oldu. Bir münâdi nida eder, tavaf eden Muhammed ile cemi’-i şark-ı garbı ve deryaları, tâ kim onun resmin ve ismin ve na’tın bilsinler. Yine ol bulut gâib olup, nâgâh ol hazrete nazar kıldım; kardan beyaz, miskten atyeb bir libâs-ı latife sarılmış. Yine bir âhar bulut geldi evvelkiden azîm. Ondan atlar sadasın varanlar avazın işittim. Bir münâdi nida kıldı. Âlem fahr-ı Muhammed ile cinü ins /**[17b]** ve sibâ’u tuyûr üzerine tavaf kılan nâgâh kudretten bir nida geldi. Ona, Adem safî saffetin verdim. Ve Nuh necî rikkatin ve İbrahim Halil hulletin ve İsmail zebîh lisanın ve Yunus’u Kerîm cemîlin ve Yakub bişaretin ve Dâvud savtin ve Süleymân emrin ve Lokmân hikmetin ve Musa kuvvetin ve Eyyub sabrın ve Yahya zühdün ve İsa keremin salavatullahi ala nebiyyinâ ve aleyhim ecmaîn. (verdim)

⁶⁰ İnci.

⁶¹ Sancak, bayrak.

Hikâyet-i Şerîfe

Hz. Âmine (r.a) demiştir: Ol hazretin hîn-i vilâdetinde mübarek elinde üç miftâh gördüm. Bir münâdi nidâ kıldı. Biri nusrat miftâhıdır, biri fütûhât-ı âlem miftâhıdır, biri bâb-ı nübüvvet miftâhıdır.

Hikâyet-i Şerîfe

Safiyye ki /**[18a]** Abdulmuttalib'in kızıdır. Ol Hazretin (s.a.v.) ammesidir⁶², dâyesidir. Ondan mervîdir. *Kitâb-ı Siyer*'de ol demiştir ki: Ben hîn-i vilâdetinde hâzır idim. Onunla bir nur doğdu. Yanar çerağa gâlib oldu. Hânenin bir cânibine gün gibi ziya verdi. Ol hâlde altı alâmet-i kerâmet müşâhede kıldım. Ol yere sâcîd düştü. Mübarek parmağın kaldırıp "La İlahe İllallah innî Rasulullah" dedi. Hâne pürnûr oldu. Yumağa daldım. Hâtif-i gaybî nidâ kıldı: "Sen zahmet çekme biz onu tâhir u tayyib çıkardık." Ve onu göbeği kesilmiş sünnetli buldum. Kudretten ak libâsa sarılmış gördüm. Mübarek arkasında nübüvvet mührü üzerinde "Lailahe ilallah Muhammedun Rasululah" ve bâtınında yazılmış /**[18b]** hâtem-i şerifin: توجه حيث شئت فإنك منصور

Nazm:

Kıl teveccüh hakk-ı Habîb-i Mustafa

Cümleden Hak kıldı zâtın ıstifâ

Rüsl-i hâtemi fahrisin şehâ

Mevc-i rahmet ma'den-i sıdk u safâ

Feyz-i fazlıyla seni mansûr ider

Cümle-i kârın kılur hak iktifâ

Vasf-ı zâtındır senin hulk-ı azîm

Sen fazîlet şemsisin bî-ihtifâ

Her kemâlin kâni sensin, kânisin

Her cemâlin mecma'-i genç ü vefâ

Tahkîk-i hâtem-i nübüvvet, ehl-i ilim olan ehl-i tahkîkten kütüb-i mu'tebere de mervîdir. Cemî'-î enbiyânın salavâtullâhi a'lâ nebiyyinâ ve aleyhim sağ ellerinde nübüvvet hâtimleri var idi. Hz Habîb-i Ekrem'in mübarek arkasında /**[19a]** olmuş idi. Haberde mervîdir. Hîn-i vilâdet'te

⁶² Hala.

hâzin-i cinân melek rıdvân gelip uğradı. Ketf-i şerîfine sola mâyl kalbe mukâbil zâhirinde lahimle mektûb “Lâ ilâhe illallah Muhammedün Rasûlullah” ve bâtınında hatt-ı kudretle:

توجه حيث شئتہ فإنك منصور [Nereye yönelirsen yönel, muhakkak sen muzaffersin]

Bir rivayette güvercin ya keklük yumurtası denlü çevresinde siyah kıllar ve kudret-i sevâd benler vardı. Kâh şâmme-i hadrâ kâh hâl-i sevdâ gibi müşâhede olunurdu. Kâh ziyâde Kâh aşağı kudretten görünürdü. Kâh üzerinde hutût-ı muhtelif ve hâlât-ı müteaddide görünürdü. Onun için râvîler keyfiyetinde ve hey’etinde ihtilâf ettiler. Herkes ki gördüğü halde rivayet etti /**[19b]** Envâ’-ı tecelliyât-ı rabbânî ve cezebât-ı rahmânî muktezâsınca türlü türlü müşâhede olunurdu. Ehl-i tahkik böyle tatbîk ettiler. Lâkin hâtem-i şerîf sol cânibde olduğunun hikmeti ki kalbe mukâbilidir. Ve arkada olduğu sırrı buradaki şerh-i sadr nübüvvet için vâkî oldukça esrâr u hikem kenc-i sadra konuldu, kitab mührü gibi zahrında mühürlendi ki ketf-i zahr-i sadırdır. Ve ketifte olduğu nübüvvetin ve sivâsından kemâl-i ismetine dâldir ki, vesvese-i şeytânî enbiyâya te’sîr etmez.

Hikâyet-i Şerîfe

Hak celle ve ‘alâ’dan bir velî müstecâbü’d- da’ve suâl etti. İnsana şeytan nice vesvese kılar? /**[20a]** Ne vecihle sadra ilkâ eder? Hak Teâlâ du’âsın kabul edip bir gece menâmında cesed-i insânî yatur sûretinde müşâhede eder. Dıfda’ şeklinde şeytan arkasında ketf-i mahallinde fil hortumu gibi bir hortumu kalbine kâh idhâl kâh ihrâc eder. Her dem ki Allah’ı zikrede hannâs olur, sâkin olur vesveseden. Her kâh zikirde gâfil olsa hücum eder pes hâtem-i nübüvvet ketfinde ismet-i nübüvvet sırrıdır.

Hikâyet-i Şerîfe

Delâil-i Nübüvve’de İmâm Müstağfirî nakleyledi. Vaktâkim -Hazreti risâlet salâvâtullahi aleyhi ve selâmuhû- vefât etti. Ashâbından -radiyallâhu anhüm- bazıları mevtinde tereddüd ü tevakkuf ettiler. Zîrâ kim /**[20b]** cism-i şerîfine hîn-i vefatta mehâsin-i a’zâya teğayyür ü tebeddül hâsıl olmadı ki, nûr-ı mahz idi. Ve bazı ashâb hayret-i musibette sell-i seyf edip öldü diyen kimesnelere taarruz etti. Sahâbiye olan Esmâ -radiyallâhu anhâ- rivâyet etti: “Ben mübarek ketfine elim koydum. Nübüvvet hâtemin mesh edem deyû anı mesheden ya open ya

gören kimesne cehenneme girmez deyu beşâret gelmiştir. Gördüler nübüvvet hâtemi ref' olunmuş ondan sonra vefatını herkes teslim etti ki alâmet-i vefât ve memât mucizesi hâtem-i şerîfin ref'i idi ki cennetten rıdvân bir kîse içinde götürmüş idi."

Hikâyet-i Şerîfe

Seyyidî /**[21a]** ve senedî ve rûhî fi cesedî hazreti şeyh İbn Nureddin Nurullah (k.s) *Vâridât* risâlesinde buyurmuşlar: "Hazreti risâlet - salavâtullâhi aleyhi ve selâmuhû- âlem-i menâmda nice defa müşâhede kılıp sohbet-i şerîfiyle müşerref oldum. Ve bir defa sohbet-i şerîfinde suâl ettim ki mühr-ü nübüvvet nazar edem fahr-i âlem (sav) mübârek libâsın keşfetti. Kalkıp ben zeyl-i kamîsin bir cânibden işâreti ile ref' ettim. Ol mühr-ü nübüvvet ve hâtemi risâlete nazar kıldım. Mübârek ketf-i eyemende hamâme beyzası denlü levn-i ahzara mâyil ona yüzüm sürdüm ve öptüm fi'l-hâl menâmımdan uyanıp secde-i şükredip ki ona yüzün süren bende feyz-i şefâatinden inşallah /**[21b]** tealâ mahrum olmaya."

Hâtîme-i ravza der beyân-ı mevlid-i şerîf

Ol bahr-ı rahmet, ol genc-i inâyet, ol fahr-i risâlet, ol şems-i hidâyet, cihâna celve kıldıkta a'del-i evkât ve eyem-i sâât idi ki devr-i kamere intikâl etmişti. Ol gece kim ol bedr-i fazîlet menzil-i cihâna tulû' kıldı ol zamanın saltanatı Nûşirvân-ı âdilde karar etmişti ki, haberde mervîdir ki ol zamanıyla hazreti risâlet (sav) fahretti ki buyurdu: "Vülidtü fi zemeni'l meliki"l-âdil (ولدت في زمن ملك العادل)" yani ben doğdum melik-i âdil zamanında ki, Nûşirvân'dır.

Hikâyet-i Şerîfe

Kitâbı *Şevâhid-i Nübüvve*'de gelmiştir. Hîn-i vilâdette /**[22a]** evvel-i zuhûr-ı şevâhid-i nübüvvet bu oldu ki Abdullah'ın nutfesi unsur-ı Muhammed'in ve cism-i şerîfi Ahmed'in aslı ve maddesi idi ol es'ad-i sâatte ümm-ü kerîme Hz. Âmine-i Rahîme'nin rahm-i tâhirinde ol dürr-i ferîd-i münîf ve ol gevher-i latîf çün karâr etti. Ol gece cemî-'i Kâbenin sanemleri menkûs olup cemî-'i yeryüzü sanemleri yüzleri üzerine düşüp ma'kûs oldular. Ve cemî-'i şeyâtîn göklerden sürülüp istirâk-i semî'den şihâb-ı sâkible mercûm ü merdûd oldular. Edegeldikleri ef'âl-i şeniâyı ve ahvâl-i kabîhayı işlemez oldular. Melekler iblîs-i serdefter-i eşrârın tahtını baş aşağı kıldılar. Ve iblîs-i deryâ dibine kırk gün hapsedip ukûbet ettiler nâgâh /**[22b]** ellerinden firar edip Mekke'de Ebû Kubey's dağına

gelip çıktı feryat eyledi çağırdı. Asker-i şeyâtın yanına cem' olup sebebin sordular. Dediğim âhir zamân peygamberinin dünyaya gelmesi yakın oldu. Ve nutfesi ana rahmine düştü. Tevhîd-i nur-ı şerîat rüşdü cemî'-î âlemleri tutsa gerek cemî'-î kâhinler ve sâhirler ve şeytânlar ve muânitler ve şirrîrler yolları bağlanıp işleri fesh ve sûretleri nesh olsa gerek. Nâgâh bu halde cânib-i semâdan bir avâz geldi cemî'-î yeryüzünde işitildi ki yakın oldu âhir zaman peygamberi, dünyaya gele cemî'-î âlem nefehât ü rahmetle ve berekât-ı hidâyet ile dola, tamam dokuz ay ol mâtde-i unsûr-u latîf rahimde karar kılıp, validesine /**[23a]** bir zahmet ü elem hîn-i hamilde gelmeyip mâh-ı Rabîu'l-evvelin on ikincisi günü isneyn gecesini dünyaya gelip ashâb-ı fil vâkıasından elli beş gün sonra ki Nûşîrvân-ı âdil'in zamanı idi. Ol hazret dünyaya geldikten sonra yirmi iki yıl diri oldu. Ol fahr-i kâinât ve hulâsa-i mevcûdât salavâtullahu aleyhi ve selâmuhu dünyaya geldiği vakitten İsâ (as) zamanına dek altı yüz yirmi yıl oldu. Ve devr-i Âdem'den (as) ol hazretin zaman-ı vilâdetine esahh-ı kavîl üzere cümle beş bin yedi yüz elli yıl geçti. Vallâhu alemlü bi hakîkatî'l-hâl.

Hikâyet-i vâkıa-yı Abdülmuttalib

Ol mâtde-i unsûr-ı şerîf-i Muhammedî ve nutfe-i münîf-i heykel-i münevverî Ahmedî, rahme düştüğü gece, cedit Abdülmuttalib bir rüya gördü ki onun sulbünden zehebden bir silsile-i kudret /**[23b]** çıktı. Bir ucu şarka bir ucu mağrîbe erişti. Yine ol silsile-i hikmet bir azîm şecere oldu. Nurundan yaprakları ve budakları yerleri ve gökleri tuttu. Ehl-i şark ve garb ve ehl-i semâvât ol şecereye yapışıp kemâl-i tâzîm ettiler. Abdülmuttalib bu menâmdan uyanıp bir meşhûr mu'abbire vardı, bu rüyâyı tabîr ide. Mu'abbir tabîrinde demiştir: "Hak Teâla senin sulbünden bir vücûd-ı mu'azzam ve veled-i mükerrem ihrâc ide. Onun dini ve şer'î cemî'-î âlemi tuta. Ve onu yer halkı ve gök ehli kemâl-i tazîm ile tazîm ide." Abdülmuttalib bu ilhâm-ı rabbânî'den fehmedip dedi ki: "Eğer bu devlet ebedi bana müyesser ü mukadder olursa doğdukta onun adı Muhammed koyam. Kemâl ile ve mübâlağa ile övünölmüş demektir. Bu vâkıayı acîbe ehl-i Mekke içinde şöhret bulup ol yıl Mekke'de doğan bazı evlâda /**[24a]** Muhammed ad verirlerdi. Lâkin biri yıl başına ermeyip ölüdü. Bu ism-i şerîfin kerâmet ü gayretinden ve kemâl-i izzet-i husûsiyetinden ki ol zât-ı şerîfe mahsûs isimdir. Ondandır evvel kimseye verilmiş değildir ki onun nâm-ı şerîfi ve ism-i latîfi mucizesidir ki onun her uzvu resminde şevâhid-i kerâmet ve delâil-i mu'cizât var idi. Üç yüz altmış âzâsının her uzvunda ashâb-ı ilm-i siyer ve erbâb-ı dabt-ı haber

nakletmişler ki kütüb-i siyerde ve delâil-i nübüvvette mezkûrdur. İnşallah Teâlâ ravzâ-i mucizâta işaret olunur.

Hikâyet-i Şerîfedir

İsm-i şerîf *Tefsîr-i Tezkîr*'de Kâb b. Ahbâr'dan mervîdir, vaktâkim Hak Teâlâ irâdeti teallük etti ki cevher-i unsur-ı Muhammedî ve dürr-i sedef-i heykel-i Ahmedî, hizâne-i gaybden zuhûra gele. Hak Teâlâ Cebrâil'e emreyledi ki, **/[24b]** Bir kabza kabr-i şerîf-i mahallinden kabz eyle ki, Kâbe-i Şerîfe mahalliydi. Yine vakt-ı tûfandan mevc ü deryâ onu Medine-i Münevvere'ye attı. Ta kim ol meşhedin civârıyla Medîne müşerref ola. Bu hikmet sırrı tarih-i Mekke'de ve tarih-i Medinede mezkûrdur. Hz. Cibril-i Emîn (as) ol kabza-i hulâsa-i turâbı alıp cemî'-î cinân ırmaklarına daldırdı. Ve rahmet suyuyla yoğurdu. Ve göklerde cemî'-î melâike onunla tavaf eyledi. Tâ kim ol Hazretin ismin bileler, bin yıl hilkat-ı Âdemden evvel.

Hikâyet

Hikâyet-i Âdem (as) haberde Ka'bu'l-Ahbâr'dan mervîdir. Âdem (as) cennetten şecereden yedikte, sehv ü hatâ kıldı. Mûtehayyir oldu. Hazret-i Hakk'a dua kıldı: "Yâ Rab! Muhammed hürmetine benim tövbem kabul eyle." Ona duada nidâ-ı gayb geldi: "Yâ Âdem! Sen Muhammed'i neden bildin?" "Yâ Râb! Cennette her mahalde ismin yazıyor gördüm. **/[25a]** Lâ ilâhe illallâh Muhammedün rasûlullah." Ka'bu'l-Ahbâr nakletti: Onun ism-i şerîfi cemî'î kütüb-i ilâhiyyede mezkûrdur. Arş-ı âlânın her sâkında ve melâikenin gözleri arasında hurîlerin sudûrunda Tûbâ ile sidre-i muntehâ evrâkında ve ağsânında ve cinânın kapılarında ve bacalarında ve kasırlarında ve manzaralarında ve kadehlerinde ve göklerin kapılarında ve her avâlimde, onun ism-i şerîfi hatt-ı kudretle yazılmıştır. Ve kütüb-i tevârihte menkûldür ki deryâda bazı balıklar üstünde ve diyâr-ı Hind'de bir cezîrenin gülleri yaprağında ve gazelleri omzunda ve Medîne-i Münevvere çevresinde bir mâruf ağacın yaprağında kudretten yazılıdır. Onun esmâ-i şerîfesi hakkında nice resâil ü kütüp yazılmıştır. Ve nice havâss u fezâil beyan olunmuştur. *Şerhu şemâil*'de ve *Kütüb-i Şifâ*'da mezkûrdur. Bazı fuzalâ onun esmâsından **/[25b]** bin isim cem' etti, bâzısı doksan dokuz esmâ-i hüsnâ adedince ve bazıları üç yüz altmış ism-i eyyâm adedince ki kesret-i esmâ müsem mânın azametine ve kemâl-i fazîletine delâlet eder. Lakin esmây-ı şerîfesinde a'zam esmâsı ism-i Muhammed'dir. Yine Ahmed ve Abdullah'dır. Zirâ kim ism-i Muhammed kelime-i şehâdetde Hazreti İsm-i Celâl'e mukâbilidir ve mukârandır. Lâ ilâhe illallah Muhammedün Rasûlullâh esrâr-ı

tahkıkında ehl-i tahkık işaret etmişler. Bu işaretle iktifâ olundu. Vallâhu'l-müveffiku el-Feyyâzü lâ Rabbe ğayruhû.

F. [Hz. Peygamber'in Yüce Ahlakına Dair Arapça Bölüm]

فصل في أخلاق النبي صلى الله عليه وسلم

كان عليه السلام أجودَ الناس، وكان أجودَ ما يكون/[26a] في رمضان، وكان أحسن الناس خلقًا وخلُقًا، والبنهم كنفًا، وأطيبهم ريحًا، وأكملهم رجحًا، وأحسنهم عشرة، وأشجعهم، وأعلمهم بالله، وأشدهم لله خشية، ولا يغضب لنفسه ولا ينتقم لها، وإنما يغضب إذا انتهكت حرمت الله عز وجل، فحينئذٍ يغضب ولا يقوم لغضبه شيء حتى ينتصر للحق، وإذا غضب أعرض وأشاح، وكان خُلُفه القرآن، وأكثر الناس تواضعًا، يقضي حاجة أهله، ويخفف جناحيه للضعفة، وما سئل شيئًا قط فقال: لا، وكان أحلم الناس، وكان أشد الناس حياءً من العذراء في خدرها⁶³، والقريب والبعيد والقوي والضعيف عنده في الحق سواء.

وما عاب طعامًا قط، إن اشتهاه أكله وإلا تركه، ولا يأكل متكفًا ولا على خوان⁶⁴، ويأكل ما تيسر، ولا يمتنع من مباح، وكان يحب الحلوى والعسل ويعجبه الدباء وهو اليقطين.

وقال: (نعم الإدام الخل)⁶⁵، و(فضل/[26b] عائشة على علي النساء كفضل الثريد على سائر الطعام)⁶⁶.

وكان أحب الشياه إليه الذراع، قال أبو هريرة رضي الله عنه "خرج رسول الله عليه السلام من الدنيا ولم يشبع من خبز الشعير يعني للغُدْمِ⁶⁷، وكان يأتي الشهر والشهران لا يوقد في بيت من بيوته نار"⁶⁸.

وكان يأكل الهدية ولا يأكل الصدقة، ويكافئ على الهدية. ويخفف النعل ويرقع الثوب، ويعود المريض، ويجيب من دعاه من غني أو فقير أو ديني أو شريف، ولا يحتقر أحدًا، وكان يقعد تارة القرفصاء⁶⁹ وتارة متربعًا واتكأ في أوقات، وفي كثير من الأوقات أو في أكثرها محببًا بيديه، وكان يأكل بأصابعه الثلاث ويلعقهن، ويتنفس في الشراب ثلاثًا خارج الإناء.

⁶³ شرحها المؤلف باللغة التركية: perde

⁶⁴ ما يوضع عليه الطعام، مرتفع عن الأرض. والمائدة: هي خوان عليه الطعام فإن لم يكن عليه طعام فهو خوان لا مائدة. انظر مختار الصحاح لمحمد بن أبي بكر بن عبد القادر الحنفي الرازي (الموق: 666هـ) ق: يوسف الشيخ محمد، المكتبة العصرية، بيروت - صيدا 1999، ص 301.

⁶⁵ أوردته السيوطي في الكبير وعزاه لأبي عوانة، والحكيم عن أنس. الطيلبسي، وأحمد، والدارمي، ومسلم، والنسائي، وأبي داود، والترمذي، وابن ماجه عن جابر.

⁶⁶ حديث أنس: أخرجه أحمد (156/3)، رقم (12619)، والبخاري (1375/3)، رقم (3559)، ومسلم (1895/4)، رقم (2446)، والترمذي (706/5)، رقم (3887) وقال: حسن. والنسائي (68/7)، رقم (3948)، وابن ماجه (1092/2)، رقم (3281)، والدارمي (144/2)، رقم (2069)، وابن حبان (50/16)، رقم (7113).

⁶⁷ شرحها المؤلف باللغة التركية: الغُدْمُ: بالضم: yokluk ve fakirlik

⁶⁸ حديث أبو هريرة حتى قوله خبز الشعير أخرجه البخاري (75/7)، رقم (5414) وتكاملته أيضا في البخاري ومسلم في الزهد والرفائق (2283/4)، رقم (2972).

⁶⁹ شرحها المؤلف باللغة التركية: القرفصاء بالمد والقصر: makat üstüne oturup fahzin karnına îlsâk edip iki elini sâkları üstüne kavuşturmak. Ahterî

ويتكلم جوامع الكلم، ويعيد الكلمة ثلاثاً لتفهم، وكلامه بيّن يفهم من سمعه، ولا يتكلم في غير حاجة، ولا يقعد ولا يقوم إلا على ذكر الله تعالى، [27a] وركب الفرس والبعير والحمار والبغلة، وأردف معه خلفه على ناقية وعلى حمار، ولا يدع أحداً يمشي خلفه.

وعصب على بطنه الحجر من الجوع، وكان يببب هو وأهله اللبالي طويين،⁷⁰ وفرأشه من آدم حشؤه ليف، وكان متقللاً من أمتعة الدنيا كلها، وقد أعطاه الله تعالى مفاتيح خزائن الأرض كلها فأبى أن يأخذها واختار الآخرة عليها، وكان كثير الذكر، دائم الفكر، جُلُّ ضحكه التبسم، وضحك في أوقات حتى بدت نواجذه وهي الأنياب، ويحب الطيب ويكره الرائحة الكريهة ويمزح ولا يقول إلا حقاً، ويقبل عُذْرَ المعتذر إليه، وكان كما وصفه الله تعالى (لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ) [التوبة:128]، وقال تعالى (وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ) [التوبة:103].

وكانت معاتبته تعريضاً: [27b] (ما بال قوم يشترطون شروطاً ليست في كتاب الله تعالى)⁷¹ ونحو ذلك، ويأمر بالرفق [ويحث عليه وينهى عن العنف]، ويحث على العفو والصفح ومكارم الأخلاق، ويحب التيمن في ظهوره وترجله وتنعله وفي شأنه كله، وكانت يده اليسرى لخلاته وما كان من أذى. وإذا نام واضطجع، اضطجع على جنبه الأيمن مستقبل القبلة.

وكان مجلسه مجلس حلم⁷² وحياء وأمانة وصيانة، وصبرٍ وسكينة، ولا ترفع فيه الأصوات ولا يؤذنين فيه الحرم، ولا تذكر فيه النساء، يتعاطفون فيه بالتقوى، ويتواضعون [ويتواضعون] ويوقر الكبار ويرحم الصغار ويؤثرون المحتاج، ويحفظون الغريب، ويخرجون أدلة على الخير.

وكان يتألف أصحابه، ويكرم كريم كل قوم ويوليه أمرهم، ويتفقد أصحابه، ولم يكن مفاحشاً ولا متفحشاً، ولا يجزئ بالسيئة السيئة [28a] بل يعفوا ويصفح، ولم يضرب خادماً ولا امرأة ولا شيئاً قط، إلا أن يجاهد في سبيل الله، وما خير بين أمرين إلا اختار أيسرهما، ما لم يكن إثماً.

ودلائل كل ذكرته في الصحيح مشهورة، وقد جمع الله تعالى له ﷺ كمال الأخلاق ومحاسن الشيم، وآتاه علم الأولين والآخرين، وما فيه النجاة والفوز، وهو أمي لا يقرأ ولا يكتب، ولا مُعَلِّم له من البشر، وآتاه مالم يؤت أحداً من العالمين، واختاره على جميع الأولين والآخرين صلوات الله وسلامه عليه دائماً إلى يوم الدين .

من تهذيب الأسماء للإمام النووي

70: أي: جالعين

71: أخرجه عبد الرزاق (248/7)، رقم (13006)، والبخاري (981/2)، رقم (2584)، ومسلم (1142/2)، رقم (1504)، وأبو داود (21/4)، رقم (3929)، والترمذي (436/4)، رقم (2124)، وقال: حسن صحيح. والنسائي (305/7)، رقم (4655)، وابن ماجه (842/2)، رقم (2521).

72: (حكم) في النسخة.

G. /[25b] [Hz. Peygamber'in Yüce Ahlakına Dair Bölümün Tercümesi]

Hz Peygamber (s.a.v.) insanların en cömerti idi. **/[26a]** En cömert hali ise Ramazan ayında idi. Yine insanların içinde güzel yaratılış ve ahlaka sahip olanı idi. Eli en yumuşak, kokusu en güzel olardı. En kâmil akla sahipti. İnsanlara karşı en güzel davranan kişiydi. İnsanların en cesuru, Allah'ı en iyi bilen, O'ndan en çok korkanı idi. Kendi nefsi için öfkelenmez, kendisi için intikam almazdı. Allah'ın haram kıldığı şeylerden bir iş yapıldığı zaman celallenirdi. Hak ihlal edildiği için gazaplandığında, hakkı galip getirilmeden karşısında hiçbir şey duramazdı. Öfkelenildiği zaman üzgün bir şekilde yüzünü çevirir ve uzaklaşırdı.

Ahlakı Kurân-ı Kerim'di. İnsanların en mütevazisiydi. Ailesinin işlerini yapardı. Zayıflara karşı çok merhametliydi. Kendisinden istenilen hiçbir şeye hayır dediği görülmemiştir. İnsanların en sabırlısı, en hayâ sahibi olanıydı. Öyle ki perde arkasında oturan bekar bir kızdan daha fazla hayâ sahibiydi. Hakkı sahibine teslim etme konusunda yakın, uzak, güçlü ve zayıf onun nazarında birdi. Hiçbir zaman bir yemeği kötülememiştir. Canı isterse yer, istemezse bırakırdı. Yaslanarak veya yerden yüksek sofrada yemek yemezdi. Kendisine ne sunulursa onu verdi. Helal ve mubahlardan kaçınmazdı. Tatlıyı ve balı severdi. Dubbâ çok severdi ki o da balkabağıdır. "Sirke ne güzel bir katıktır" demiştir. **/[26b]** "Âişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü, tiritin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir" buyurmuştur. Koyun etinin en çok kol kısmını severdi.

Ebu Hüreyre (r.a.) şöyle buyurmuştur: "Hz. Peygamber (s.a.v.) yokluk ve fakirlikten dolayı arpa ekmeğini dahi doyusya yiyemeden bu dünyadan gitmiştir." Bazen bir ay bazen iki ay evlerinin hiçbirinde yemek pişirmek için ateş yanmadığı olurdu.

Hediyeyi yer sadakayı yemezdi. Hediyeinin karşılığını verirdi. Ayakkabısını onarır, elbisesini yamalıydı. Hastaları ziyaret ederdi. Fakir olsun, zengin olsun, itibarsız olsun, şan ve şöhret sahibi olsun onu davet edenin davetine icabet ederdi. Hiç kimseyi küçük görmezdi. Bazen kurfusâ⁷³ şeklinde oturur, bazen bağdaş kurup otururdu. Bazen yaslanırdı çok zaman elleriyle dizlerini tutarak otururdu. Sağ elinin üç parmağıyla yemek yer, sonunda bu üç parmağı yalardı. Su içerken üç kere

⁷³ Bacakların karna doğru çekilerek, kollarla bacakların kavrandığı oturma şekli.

içer, kap dışında nefes alırdı. Kelimelerin özünü konuşur, bir kelimeyi anlaşılması için üç kere tekrar ederdi.

Sözleri açık idi, onu işiten herkes anlardı. Lüzumsuz yere konuşmazdı. Her oturuş ve kalkışlarında Allah'ı zikrederdi. At, deve, merkep ve katıra /**[27a]** binmiştir. Deve ve merkep üzerinde iken bazen arkasına birilerini bindirmiştir. Kimsenin arkasından yürümesini istemezdi. Karnına aklıktan taş bağlardı. O ve ailesi çoğu geceler aç olarak uyumuşlardır. Yatağı ucuz deridendi ve içinde hurma yaprağı vardı. Dünyalık çok az eşyası vardı. Allah (c.c.) ona yeryüzünün bütün hazinelerinin anahtarını vermiş iken kabul etmeyip ahireti tercih etti. Çokça zikir ve tefekkür ederdi. Gülüşlerinin çoğu tebessümdü. Bazen dişleri görünene kadar güldüğü de olmuştur.

Güzel kokuyu sever, kötü kokulardan hoşlanmazdı. Şaka yapardı, ancak şakasında hiçbir zaman doğru olandan başka bir şey söylemezdi. Özür dileyenin mazeretini kabul ederdi. O Allah (c.c.)'ın onu vafettiği gibidir: "Andolsun, size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O size çok düşkün, mü'minlere karşı da çok şefkatli ve merhametlidir." (Tevbe 9/128). Yine Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur: "Onlara dua et. Çünkü senin duan onlar için sükünettir." (Tevbe 9/103).

Bir kimseye serzenişte bulunmak istese isim vermeden /**[27b]** "ne oluyor da bazıları Allah'ın kitabında olmayan şartlar koşuyorlar" şeklinde ve benzeri üslupta serzenişte bulunurdu. Kolaylık ve güzelliği emreder şiddetten menederdi. Affetme, hataları görmemezlikten gelme ve güzel ahlaka teşvik ederdi. Abdest, saç tarama, ayakkabı giyme ve bütün işlerine sağ ile başlamayı severdi. Sol elini helada ve necis işlerde kullanırdı. Uyumak için uzandığında sağ tarafı üzerine uzanır, yüzünü kibleye doğru çevirirdi.

Meclisi, hilim ve hikmet, haya, emanet, mahremlerin korunduğu sabır ve sakinet meclisiydi. Onun yanında sesler yükselmez, hiçbir mahreme eziyet edilmez ve kadın zikredilmezdi. Meclistekiler takva üzere birbirlerine merhamette bulunur, tevazu içinde birbirlerine tavsiyelerde bulunurlardı. Büyükler sayılır, küçüklere merhamet edilir, kendi ihtiyaçlarına rağmen muhtaç insanlara yardım edilirdi. Yabancılar (gariban-gurbette olan) korunurdu. O'nun meclisinden hayra teşvik eden insanlar çıkardı. Ashabının gönlünü her zaman hoş tutardı. Bir kavmin cömert insanlarına ikramda bulunur, onları kavimlerinin lideri tayin ederdi. Ashabının her zaman hâlini sorardı. Hiçbir zaman fuşiyat

ve kötü söz sahibi olmamıştır. Kötülüğe kötülükle karşılık vermez, /**[28a]** affeder görmezden gelirdi. Ne bir hizmetçiye ne bir kadına ne de başka birşeye vurduğu katiyyen görülmemiştir. Allah yolunda cihat bundan müstesnadır. İki şey arasında seçme şansı olsa, haram olmadığı sürece mutlaka kolay olanı seçerdi.

Bütün bu zikrettiğimiz şeyler sahih ve meşhur kaynaklarda yer almaktadır. Allah Teâlâ (c.c.), ahlakın en üstünü ve en kâmilini, haslet ve özelliklerin en güzellerini Hz. Peygamber'e vermiştir. Okuma yazma bilmemesine, ömür boyu beşerden hiçbir öğreticisi olmamasına rağmen Allah (c.c.) ona geçmiş ve gelecek bütün ilimleri hem dünya hem de ahiretini kazanmanın anahtarını vermiştir. Allah ona âlemlerde hiç kimseye vermediğini vermiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'i bütün gelmiş ve gelecekler insanların içinden seçmiş ve onu üstün kılmıştır. Allah'ın salatı selamı kıyamet gününe kadar her daim onun üzerine olsun. İmam Nevevî'nin *Tehzîbu'l-Esmâ'*sından.

H. [Hz. Peygamber'in On Yıllık Medine Dönemindeki Önemli Hadiseler]

ابتداء التاريخ في الإسلام من هجرة رسول ﷺ من مكة إلى المدينة، وهذا مجمع عليه.

وأول من أَرخ بالهجرة عمر بن الخطاب رضي الله تعالى عنه، سنة سبع عشرة / [28b] من الهجرة.

وهذه أحرف في بيان جملة من الأمور المشهورة في كل سنة من سني الهجرة إلى وفاة رسول الله عليه السلام على

ترتيب السنين؟

وهي عشر سنين:

السنة الأولى: فيها بنى النبي عليه السلام مسجده ومسكنه، وآخى بين المهاجرين والأنصار، وأسلم عبد الله بن

سلام،⁷⁴ وشرع الأذان.

الثانية: فيها حولت القبلة إلى الكعبة بعد ستة عشر شهرًا من الهجرة في رجب بعد الزوال قبل قتال بدر بشهرين

، وقد صلى بأصحابه في مسجد بني سلمة ركعتين من الظهر فتحوّل في الصلاة واستقبل الميزاب وتبادل الرجال والنساء

صفوفهم فسوّى المسجد ومسجد القبلتين. وفي شعبان منها فرض صوم شهر رمضان، وفيها فرضت صدقة الفطر، وفيها

كانت غزوة بدر في رمضان. وفي شوال منها / [29a] بنى بعائشة رضي الله عنها ، وفيها تزوج عليّ فاطمة رضي الله

عنهما.

⁷⁴ في الحاشية: وهو الأنصاري وأول من أسلم في قدوم رسول الله ﷺ المدينة ونزلت في فضله آيات كثيرة.

الثالثة: فيها غزوات وسرايا، منها غزوة أُخُد يوم السبت السابع من شوال، ثم غزوة بدر الصغرى بھلال ذي القعدة، وفيها غزوة النضير، وحُرمت الخمر بعد أُخُد، وتزوج فيها حفصة بنت عمر رضي الله عنه، وتزوج عثمان أم كلثوم، وولد الحسن بن علي.

الرابعة: فيها تزوج أم سلمة، وقصُرَت الصلاة للمسافر، ونزلت آية التيمّم، وفيها غزوة الخندق في سنة خمس، والصحيح أنه سنة أربع. وقيل: أن غزوة ذات الرقاع فيها، والأصح أنها في سنة خمس، وهو أول صلاة الخوف، وفيها قتل القراء ببيئر معونة، رضي الله عنهم.

الخامسة: فيها فرض الحج، وقيل في السادسة، غزوة دومة الجندل، وقریظة، ونزل 75 الحجاب.

السادسة: فيها [29b] غزوة الحديبية، وبيعة الرضوان، وغزوة بني المصطلق، وكسفت الشمس، ونزلت آية الظهار.

السابعة: فيها غزوة خيبر، والهدنة، وهو الصلح مع أهل مكة، وعمرة القضاء، ويقال لها أيضاً: عمرة القضية، وفيها هاجر خالد بن الوليد، وعثمان بن طلحة سادن⁷⁶ الكعبة، فلقوا عمرو بن العاص واصطحبوا وأسلموا ثلاثتهم، وتزوج أم حبيبة، وممونة، وصفية، وجاءت مارية، وبغلتة دُلْدُل، وقدم جعفر وأصحابه من الحبشة، وأسلم أبو هريرة رضي الله عنه.

الثامنة: فيها غزوة مؤتة، وذات السلاسل، وفتح مكة في رمضان، وولد إبراهيم، وتوفيت زينب بنت رسول الله عليه السلام، وفيها غزوة حنين، والطائف، وفيها [30a] غلا السعر، فقالوا: سَعَر لنا⁷⁷.

التاسعة: فيها غزوة تبوك، وحج أبو بكر رضي الله عنه بالناس، وتوفيت أم كلثوم والنجاشي، وتتابعت الوفود.

العاشرة: فيها حج رسول الله ﷺ، وأسلم جرير، ونزل: ﴿إِذَا جَاء نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ﴾ [النصر 1]

İ. [Hz. Peygamber'in Doğumu, Vefatı ve Gazalarına Dair Arapça Bölüm]

ولد رسول الله عليه السلام عام الفيل، وقيل: بعده بثلاثين سنة، وقيل: بأربعين سنة، وقيل: بعشرين، والصحيح المشهور عام الفيل.

واتفقوا على أنه ولد يوم الاثنين من شهر ربيع الأول، واختلفوا هل هو في اليوم الثاني أم الثامن أم العاشر أم الثاني عشر، فهذه أربعة أقوال مشهورة. وتوفي ﷺ ضحى يوم الإثنين لثنتي عشرة ليلة خلت من شهر ربيع الأول سنة إحدى

75 الحاشية: آية الحجاب.

76 الحاشية: يواب.

77 فأجابه بقوله: "المسعر هو الله"

عشرة من الهجرة، ومنها ابتداء التاريخ كما سبق، ودفن يوم الثلاثاء حين زالت الشمس، وقيل: ليلة الأربعاء، وتوفي ﷺ وله ثلاث وستون سنة، وقيل: ستون، والأول أصح، وقد جاءت [30b] هذه الأقوال الثلاثة في الصحيح.

قال العلماء: الجمع بين الروايات أن من روى ستين لم يعتبر هذه الكسور، ومن روى خمسا وستين عد سنتي المولد والوفاة، ومن روى ثلاثاً وستين لم يعدهما، والصحيح ثلاث وستون.

وكذا الصحيح في سن أبي بكر، وعمر، وعلي، وعائشة، رضى الله عنهم، ثلاث وستون سنة.

ولد النبي ﷺ يوم الإثنين، وتُبيء يوم الإثنين، وهاجر من مكة يوم الإثنين، ودخل المدينة يوم الإثنين، وتوفي يوم الإثنين.

تهذيب أسماء

ثبت في الصحيحين أن النبي عليه السلام اعتمر أربع غمر بعد الهجرة، ولم يحج إلا حجة الوداع التي ودَّع الناس فيها سنة عشر من الهجرة. وغزا بنفسه عليه السلام خمسا وعشرين غزوة، هذا هو المشهور، وقيل: سبعا وعشرين، وسراياه ست وخمسون، قالوا: ولم يقاتل إلا في تسع: بدر، وأحد [31a] والخندق، وبني قريظة، وبني المصطلق، وخيبر، وفتح مكة، وخنين، والطائف، وقيل: قاتل بوادي القرى، وفي الغابة، وبني النضير. تهذيب الأسماء للإمام النووي.

J. [Hz. Peygamber'in On Yıllık Medine Dönemindeki Önemli Hadiseler Dair Bölümün Tercümesi]

İslâm tarihi, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Mekke'den Medine'ye hicreti ile başlar. Bu konuda icmâ vardır. Hicretle tarih tutan ilk kişi Hz. Ömer (r.a.)'dir. / [28b] Hicretin 17. yılında bu kararı almıştır.

Burada Hz. Peygamber'in hicretinden vefatına kadar vuku bulan meşhur olaylar senelere göre verilecektir. Bu yılların sayısı ondur:

Birinci sene: Bu yıl içinde Hz. Peygamber, Mescid-i Nebevî'yi ve hanımlarıyla yaşayacağı hücreleri inşa etti. Ensar ve muhacir arasında kardeşlik tesis etti. Abdullah b. Selâm⁷⁸ Müslüman oldu ve ilk defa ezan okundu.

İkinci sene: Kible, hicretten 16 ay sonra Bedir gazvesinden iki ay önce, Receb ayında, öğleden sonra Ka'be'ye çevrildi. Hz. Peygamber, ashabıyla Benî Seleme mescidinde öğle namazından iki rekat namaz kıldı. Namaz esnasında camideki oluk tarafına döndü, kiblesini değiştirerek Kabe'ye yöneldi. Onunla namaz kılan kadın ve erkekler saflarını değiştirdiler. Benî Seleme mescidi bu yüzden iki kibleli mescid olarak adlandırıldı. Şaban ayında, ramazan ayı orucu ve fıtır sadakası farz kılındı. Yine ikinci

⁷⁸ Hâşiye: O ensardandır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Medine gelişinde ilk Müslüman olanlardandır. Onun faziletine dair birçok ayet nâzil olmuştur.

senenin Ramazan ayında Bedir gazvesi oldu. Hz. Peygamber (s.a.v.) Şevval ayında /**[29a]** Hz. Ayşe (r.a.) ile zifâfa girdi. Yine bu yıl içinde Hz. Ali (r.a.) de Hz. Fâtıma (r.a.) ile evlendi.

Üçüncü sene: Bu yıl birçok gazve ve seriyye vardır. Şevval ayının yedisinde, cumartesi günü Uhud gazvesi vukû bulmuştur. Daha sonra Zilkade ayının başlarında Bediru's-suğrâ gazvesi, sonra Benî Nadîr gazvesi gerçekleşmiştir. Uhud savaşından sonra içki yasaklanmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Hz. Ömer (r.a.)'in kızı Hz. Hafsa (r.a.), Hz. Osman (r.a.) ile Ümmü Gülsüm (r.a.) bu yılda evlenmişlerdir. Hz. Hasan (r.a.) bu yıl içersinde dünya'ya gelmiştir.

Dördüncü sene: Hz. Peygamber (s.a.v.), Ümmü Seleme (r.a.) ile evlendi. Seferilerde namazı kasretme emri geldi. Teyemmüm ayeti nâzil oldu. Yine bu senede Hendek gazvesi vukû buldu. Bazıları Hendek gazvesinin hicrî 5. yılda olduğunu söylese de doğrusu hicrî 4. yılda gerçekleştiğidir. Zât'ur-Rika' gazvesinin hicrî 4. yılda gerçekleştiğini söyleyen tarihçiler olsa da bu gazve hicrî 5. yılda cereyan etmiştir. Bu gazvede ilk defa korku namazı kılınmıştır. Bi'r-i Maûne'de kurrâ sahâbîler şehit edilmiştir.

Beşinci sene: Hac farz kılınmıştır. Şöyle diyenler de vardır: Altıncı yılda Dûmetü'l-cendel ve Benî Kureyza gazveleri yapılmış ve hicab âyetleri nazil olmuştur.

Altıncı sene: O senede /**[29b]** Hudeybiye gazvesi ve Rıdvân biâtı yapıldı. Benî Mustalik gazvesi gerçekleşti. Güneş tutuldu. Zihâr ayeti nâzil oldu.

Yedinci sene: Hayber gazvesi gerçekleşti. Mekkeli müşriklerle (hudne) sulh anlaşması yapıldı. Kaza umresi yapıldı. Bu umreye (umretü'l-kaziyye) kazaya kalmış umre adı da verilir. Hâlid b. Velîd, Kabenin sedâneti (bakımı ve anahtarları) elinde olan Osman b. Talha , yolda karşılaştıkları Amr b. Âs ile üçü hicret edip Medîne'de Müslüman oldular. Hz. Peygamber, Ümmü Habîbe (r.a.), Meymûne (r.a.) ve Safiyye (r.a.) ile evlendi. Hz. Peygamber'in cariyesi Mâriye ve katırı düldül Hz. Peygamber'e ulaştı. Hz. Cafer (r.a.) ve onunla birlikte olanlar Habeşistan'dan geri döndüler. Ebu Hureyre bu yıl Müslüman oldu, Allah ondan razı olsun.

Sekizinci sene: Mu'te ve Zâtü's-Selâsil gazveleri gerçekleşti. Ramazan ayında Mekke fethedildi. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in oğlu İbrahim doğdu. Kızı Zeynep vefat etti. Huneyn ve Taif gazveleri yapıldı. Bu yıl /**[30a]**

pahalılık oldu. Hz. Peygamber (s.a.v.)'den fiyatlara bir sınır getirmesini istediler.

Dokuzuncu sene: Tebük Gazvesi gerçekleşti. Hz. Ebûbekir insanlara hac yaptırdı. Ümmü Gülsüm ve Necâşi vefat ettiler. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e heyetler peş peşe geldi.

Onuncu sene: Hz. Peygamber (s.a.v.) hac yaptı. Cerîr Müslüman oldu. Nasr sûresi nâzil oldu.

Hz. Peygamber Fil yılında doğdu. Fil yılından 30, 40 veya 20 yıl sonra doğdunu söyleyenler de vardır. Meşhur ve doğru olan görüş, Fil yılıdır.

Hz. Peygamber'in Rebîü'l-evvel ayında, pazartesi günü doğduğunda ittifak etmişlerdir. Bununla beraber ayın ikisinde, sekizinde, onunda ve on ikinci günü olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir. Meşhur olan dört görüş bunlardır.

Hz. Peygamber, hicretin 11. yılında Rebîü'l-evvelin on ikisinde, pazartesi günü kuşluk vakti vefat etti. Daha önce de işaret ettiğimiz gibi Hicri 11. yıl hicrî tarihin başladığı yıldır. Salı günü güneşin zevâlinde sonra defnedildi. Salı Çarşambaya bağlayan gece defnedildiği de söylenmiştir. Hz. Peygamber vefat ettiğinde 63 yaşında idi. 65 ve 60 yaşında vefat etti de denilmiştir. İlk görüş, en meşhur ve doğru olanıdır. Üç görüş de sahih olarak gelmiştir. /**[30b]**

Âlimler şöyle demişlerdir; rivayetler arasında şu şekilde cem yapılır: 60 diye rivayet edenler küsurâta itibar etmemişlerdir; 65 diye rivayet edenler doğum ve vefat yıllarını da saymışlardır; 63 diyenler ise doğum ve vefat yıllarını dahil etmemişlerdir. Sahih olan ise 63'tür. Aynı şekilde Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Aişe'nin yaşları konusunda da doğrusu 63 yaşında vefat ettikleridir.

Hz. Peygamber (s.a.v.) pazartesi günü doğdu, pazartesi günü peygamber oldu, Mekke'den pazartesi günü hicret etti, Medine'ye pazartesi günü girdi ve yine pazartesi günü vefat etti. (Tehzîbü'l-Esmâ)

Sahihayn'da sabittir ki, Hz. Peygamber (s.a.v.) hicretten sonra dört umre yapmıştır. İnsanlara veda ettiği, hicretin 10. senesinde gerçekleşen haccı dışında hac yapmamıştır. Hz. Peygamber meşhur olan görüşe göre bizzat 25 gazveye katıldı. 27 olduğu da aktarılmıştır. Seriyeleri ise 56'dır. Bilfiil 9 gazvede çarpıştığı nakledilir. Bu gazveler: Bedir, Uhud, /**[31a]** Hendek, Benî Kureyza, Benî Mustalık, Hayber, Mekke'nin fethi,

Huneyn ve Tâif. Vâdi'l-Kurâ'da da bilfiil çarpıştığı nakledilir. el-Gâye adlı kitapta Benî Nadîr'de de savaştığı rivayet edilmiştir. (Tehzîbü'l-Esmâ)

Sonuç

1- Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretlerin'den önce farklı metotlarda şemâil eserleri yazılmıştır. Bu metotlar rivâî, edebî ve tasavvufî metotlardır. Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri zikri geçen metotları meczederek kendine has edebî bir üslûpla söz konusu eserini yazmıştır. Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri yalnızca önemli bir Osmanlı edebiyatçısı değil aynı zamanda yüzyıllardır halkın teveccüh ettiği kıymetli bir tasavvuf büyüğüdür. Tüm bunlar dikkate alındığında eserin hem edebiyat ve siyer tarihi hem de tasavvuf tarihi açısından oldukça özel bir yere sahip olduğu görülmüştür.

2-Müellifin esere, Hz. Fâtımâ'nın Hz. Peygambere (a.s.) özlemine gidermek üzere Hz. Ali tarafından kaleme alınan şemâil rivayetiyle başlaması ve bununla birlikte Hz. Hasan b. Ali'nin de şemâille alakalı rivayetine yer vermesi onun Ehl-i beyte atfettiği önemi göstermektedir.

3-Hz. Peygamber aşığı bir âlim ve ârifin kaleminden sadır olmuş eser, Arapça ve Türkçenin edebî üslubunun güzel bir örneğidir. XVI-XVII. asır Türkçesine dair çalışmalara bu anlamda kaynaklık edecek önemli eserlerdendir.

4- Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri'nin eserininin yalnızca tasavvufî nitelikte olmayıp aynı zamanda siyer, hadis ve edebiyat alanlarına da hitap eder olması, Hüdâyî Hazretle'nin klasik bir Osmanlı sûfî ve âlimi örneği olduğunu ortaya koymaktadır.

5- Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri, hocası Muslihiddîn Nureddinzâde'nin Hz. Peygamberi rüyasında görmesine atfen Hz. Peygamber'in şemâiline dair rivayetlerine eserinde yer vermesi onun sûfî kişiliğinin esere bariz yansımaları olarak okunabilir.

6- Hz. Peygamber'in ahlakı, genel olarak şemâil içinde zikredilmesine rağmen Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri *Şemâil* eserinde, onun ahlakını ayrı bir başlık altında işlemiştir. Bu durum onun Hz. Peygamber anlatısında, ahlak vurgusunu göstermektedir. Söz konusu usul Hz. Peygamber hakkında yapılan günümüz şemâil çalışmalarına da örneklik teşkil etmektedir.

7-Eserde, Kâdî İyâz'ın, *eş-Şifâ fit-Ta'rîfi bihukuki'l-Mustafâ* adlı meşhur eserine atıf yapıldığı gibi, *Tefsîr-i Tezkîr* ve *Târîh-i Cevher-i Ulûm* gibi günümüzde bilinmeyen kitaplara da atıf yapılmıştır.

Bibliyografya

- Bursalı, Mehmet Tahir, *Osmanlı müellifleri*, Matba-i 'Amire, İstanbul: 1333.
- Gülşen, Mehmet, *Aziz Mahmud Hüdâî*, Gayret Kitabevi, İstanbul: 1951, 2-4.
- Hüdâyî, Azîz Mahmûd, *Risâle-i Şemâilü'n-Nübüvveti'l-Ahmediyyeti'l-Muhammediyye 'alâ Sâhibiha Efdalü's-Salât ve Ekmeli't-Teslimât*, Selim Ağa Kütüphanesi, Hüdâyî Efendi Koleksiyonu, Kayıt No:275.
- _____, *Divân-ı İlahiyât*, hzr. Mustafa Tatçı-Musa Yıldız, Üsküdar Araştırmalar Merkezi, İstanbul 2005.
- İbn Arabî, Muhyiddin, *Kitab-ı Tedbirat-ı İlahiyye*, çvr. Ahmed Avni Konuk, İz Yayıncılık 2018.
- Kâdî İyâz, *eş-Şifâ fit-Ta'rîfi bihukuki'l-Mustafâ*, thk. Muhammed Bicâvî, Dârülkitab el-Arabî, Beyrût 1984.
- Kandemir, M. Yaşar, "Nevevî", TDV İslâm Ansiklopedisi, XXXIII, 45-49.
- Kaya, Mahmut, "Kasîdetü'l-Bürde", TDV İslâm Ansiklopedisi, XXIV, 566-568.
- en-Neysâbü'rî, el-Hâkim, *el-Müstedrek alas-sahiheyin*, thk. Mustafa Ata, Darul-kütüb el-İlmiyye, Beyrût 1990.
- Öz, Mustafa "Delâilü'n-Nübüvve", TDV İslâm Ansiklopedisi, IX, 115-117.
- Öngören, Reşat, "Nüreddinzâde", TDV İslâm Ansiklopedisi, EK-2, 364-366.
- Suyûtî, *Menâhilis-safâ fi tahriri ehâdisiş-şifâ*, thk. Semîr el-Kâdî, Darul-kütüb el-İlmiyye, Beyrût 1988.
- Şenocak, Kemaleddin *Seyyid Aziz Mahmud Hüdâyî (k.s.) (hayatı-menakıbı ve eserleri)*, İslam Neşriyatı, İstanbul: 1970.
- Tirmizî, Muhammed b. İsâ, *Sünen*, thk. Beşşâr Marûf, Dârul-grb, Beyrûrt 1998.
- _____, Muhammed b. İsâ, *eş-Şemâil el-Muhammediyye*, thk. Muhammed Avvâme, Dârul-Yüsr ve el-Minhâc, Cidde 2007.
- Yılmaz, Hasan Kamil, *Aziz Mahmud Hüdâyî ve celvetiye tarikâtı*, Erkam Yayınları, istanbul: 1990.
- _____, Hasan Kamil, "Aziz Mahmud Hüdâyî" DİA İslam Ansiklopedisi, IV, 338-340.